

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tadeja Gošte

POLOŽAJ ŽENSKE V ISLAMU IN KRŠČANSTVU

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Tadeja Gošte

**Mentor: doc. dr. MILAN BALAŽIC
Somentor: prof. dr. BOGOMIL FERFILA**

POLOŽAJ ŽENSKE V ISLAMU IN KRŠČANSTVU

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

ZAHVALA

mentorju, prof. dr. Milanu Balžicu za vodenje in usmerjanje,

družini in prijateljem, ki so me spodbujali,

posebna zahvala pa gre moji mami, ki mi je ves čas študija potrpežljivo stala ob strani, me spodbujala ter vse življenje delila drobne, a zlate nasvete za življenje.

POLOŽAJ ŽENSKE V ISLAMU IN KRŠČANSTVU

Religija je eden izmed vodilnih dejavnikov, ki so osnova mišljenju in delovanju večine ljudi po svetu in prispeva osnovne obrazce medčloveškim odnosom. Ženske se pojavljajo kot močan dejavnik reprodukcijske religijske zavesti in prakse, zato večina religijskih sistemov posebno pozornost posveča prav ženskam in njihovi vlogi.

Diplomska naloga govori o položaju žensk v islamu in krščanstvu. Ženska je v krščanstvu in islamu veljala za manjvredno bitje, nesposobno samostojnega življenja brez pomoči moškega in Cerkve kot duhovnega voditelja. Tako je bilo nekoč, kaj pa danes, so moški še vedno tisti, katerih moč prevladuje? Cilj naloge je bilo ugotoviti prisotnost diskriminacije med spoloma ter dejanski položaj ženske v obeh religijah na podlagi Svetega pisma, Korana in drugih verskih dokumentih. Ugotovljeno je, da so tematike v zvezi z odnosi med moškimi in ženskami v krščanstvu in islamu v veliki večini nagnjene na patriarhalno stran in da velike enakopravnosti ni zaslediti v nobenem od cerkvenih virov.

Ključne besede:

- Islam;
- Krščanstvo;
- Ženske;
- Spolna diskriminacija;
- Patriarhat.

POSITION OF WOMEN IN ISLAM AND CHRISTIAN WORLD

Religion is one of the main factors which are basis for thinking and way of acting most of the people all over the world. It also areates basic forms of human communication. Women appear as a strong factor of religious reproduction as well as practical side of life and that is the reason why most of the religious systems dedicates special attention to women and the part they play in the religion itself. My bachelor degree concerns the position of women in islam and christian world. Womens were , in both religions, considered as an inferior part of the two (men:women), incapable of creating independent life without the help of the man and the Church as a spiritual leader. That was in the past, but what is the position of women now? Are man still prevailing over women? The main goal of this degree is to find out whether discrimination among both genders still exists and last, try to establish the position of the women based on the Holy Bible, Koran and other relevant religious documents. It has been agreed that the focus concerning the relationship between man and women in christianity and islam is a great part on the patriarchal side and hence no great equality can be established in any of the religious references/literature.

Key words:

- Islam;
- Christianity;
- Women;
- Gender discrimination;
- Patriarchate.

KAZALO

1. UVOD	7
2. METODOLOŠKI NAČRT	9
2.1 CILJI IN PREDMET PREUČEVANJA	9
2.2 HIPOTEZA	9
2.3 RAZISKOVALNE METODE IN TEHNIKE	10
2.4 STRUKTURA ANALIZE	10
3. DEFINICIJA OSNOVNIH POJMOV	11
3.1 RELIGIJA	11
3.2 PRAVNI TEMELJ	11
3.3 PATRIARHAT	12
3.4 DISKRIMINACIJA ŽENSK	12
3.5 RAZLAGE OHRANITVE PODREJENOSTI ŽENSK	13
4. O KRŠČANSTVU	14
4.1 ZGODOVINA	14
4.2 SVETO PISMO IN POLOŽAJ ŽENSK SKOZI RAZLIČNA OBDOBJA	16
4.3 EVA IN DEVICA MARIJA	22
4.4 ŽENSK V OBDOBJU DO IN PO II. VATIKANSKEM KONCILU	25
4.5 MODERNO OBDOBJE PODREJANJA ŽENSK	28
5. O ISLAMU	30
5.1 PET STEBROV ISLAMA	32
5.2 KORAN, HADISI IN SUNA	33
5.3 ISLAMSKO PRAVO – ŠARIJA	34
5.4 ŽENSK V ISLAMSKI TRADICIJI SKOZI RAZLIČNA OBDOBJA	34
5.4.1 ŽENSK PRED POJAVOM ISLAMA	35
5.4.2 POJAV ISLAMA IN SPREMEMBE V POLOŽAJU ŽENSK	35
5.4.3 MOHAMED IN NJEGOV ODNOS DO ŽENSK	37
5.5 ŽENSK V KORANU	37
6. PRIMERJAVA OBRAVNAVE ŽENSK V KRŠČANSTVU IN ISLAMU	46
6.1 POLOŽAJ ŽENSK NASPROTI MOŠKIM	46
6.2 JAVNO ŽIVLJENJE IN ZAKRIVANJE ŽENSK	48
6.3 ZAKONSKA ZVEZA IN LOČITEV	49
6.4 POLIGAMIJA IN MONOGAMIJA	50

6.5 DRUŽINA.....	50
6.6 KONTRACEPCIJA	51
6.7 DEDOVANJE	52
7. SKLEPI PRIMERJAVE.....	52
8. PRIMERJAVA POLOŽAJA ŽENSK SKOZI OČI RIFFAT HASSANOVE.....	55
9. SKLEP.....	57
LITERATURA	60
INTERNETNI VIRI.....	63
PRILOGA	64

1. UVOD

Vsak od nas živi, torej deluje in obstaja, znotraj določene družbe, ki nanj vpliva in ga sooblikuje. Pomembna dejavnika vpliva družbe sta med drugimi tudi religija in kultura, ki ustvarjata in soustvarjata našo realnost.

Na kulturo lahko gledamo kot na izpopolnjevanje posameznikov, ki je plod objektivnega duha. Subjektivna bit se zdi v svoji enotnosti in totalnosti kulturna zato, ker se izpolni tako, da jo obogatijo objektivne vrednote, med njimi tudi religija. V tem kontekstu je pomembno, da potrdimo dejstvo, da človeška kultura ni aseksualna, kajti zaradi objektivnosti ne bi imelo smisla, da bi kultura obstajala na področju onkraj moških in žensk. Prej bi veljalo, da je naša kultura, razen redkih področij, povsem moška.

Za diplomsko nalogo sem si izbrala preučevanje položaja žensk v islamu in krščanstvu. Tematika je zelo obširna in jo je težko podati tudi v tako celovitem besedilu, kot je diplomsko delo, prav tako je literature zelo veliko in je iskanje novosti in nedorečenosti o temi skoraj nemogoče. Pomembno je tudi poudariti, da se islam in krščanstvo ne nanašata samo na religiozno tradicijo, ampak tudi na različni kulturi.

Religija je eden izmed vodilnih dejavnikov, ki so osnova mišljenju in delovanju večine ljudi po svetu in prispeva osnovne obrazce medčloveškim odnosom za veliko ljudi, vendar jih le-ti velikokrat različno interpretirajo, skušajo jih podrediti svojim potrebam, tako da se prvotni pomeni lahko izgubijo.

Katoliška cerkev je imela skozi zgodovino pomemben vpliv na oblikovanje odnosov med spoloma in že več kot tisočletje predstavlja ključni dejavnik ohranjanja seksistične¹ tradicije. To je tudi eden izmed razlogov, da sem se odločila dotakniti položaja žensk prav v Katoliški cerkvi, ki je izrazito »moška cerkev«. Ženska je vedno veljala za bitje, nesposobno samostojnega življenja brez pomoči moškega in brez duhovnega voditelja – Cerkve. Tako ni imela pravice do odločanja in do življenja po lastni izbiri. Tako je bilo nekoč, vsaj tako pravijo nekateri, kaj pa danes, so moški še vedno tisti, katerih moč prevladuje? Zgodovina zatiranja žensk v Katoliški cerkvi je obsežna in ker bom nasproti postavila žensko vprašanje še v islamsko tradicijo, bom tematiko naloge skušala smiselno skrajšati, ne da bi izpustila pomembne mejnike v zgodovini cerkvenega opredeljevanja ženske vloge (glej Jogan 2001).

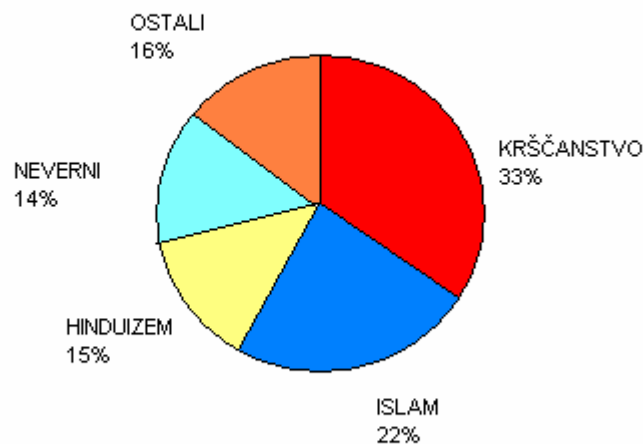
---

¹ Seksizem je oznaka za celoto prepričanj, stališč, vzorcev in praktičnih delovanj, ki temeljijo na strogem ločevanju dejavnosti po spolu ter podeljujejo posameznikom posebne neenake lastnosti glede na spol (Jogan v Jogan, 2001: 1).

Islam kot vera ima svoje vernike raztresene po celem svetu, pripadala naj bi ji že petina vsega prebivalstva² in je druga največja religija. Ob besedi islam danes, žal, najprej pomislimo na »islamski fundamentalizem«, na strahotne razmere v Iraku, na grozo vojne, na množice beguncev in pretečo nevarnost terorističnih napadov. Vendar nam trenutne zgodovinske razmere ne smejo zamegliti pogleda: islam ni religija nasilja, islam je civilizacija, brez katere si težko predstavljamo razvoj evropske kulture, je znanost, umetnost in filozofija, ki ji zahodnjaki dolgujemo več, kot smo pripravljeni priznati (Internet 1).

Prevladujoče mnenje v zahodnem svetu je, da je islamska vera tista, ki ženske ponižuje in diskriminira. Poskusila bom ugotoviti, katere so tiste koranske zapovedi, ki vplivajo na življenje muslimana in posledično na položaj ženske znotraj islamske družbe, oziroma kulture. Zanima me dejanski položaj, ki ga ima ženska v islamski družbi, kajti predstave, ki jih ima večina ljudi o islamu, so podane preko množičnih medijev, ki velikokrat prikažejo popačeno in nerealno podobo o dani religiji, zaradi česar obstajajo številni stereotipi glede islamske kulture, še posebej pa glede položaja ženske. Predstava o ženski kot zatiranem in podrejenem bitju je bila tudi razlog, da sem nasproti Katoliški cerkvi postavila islam. Poleg tega pa sta to dve »veliki« religiji, in bo primerjava položaja žensk znotraj njiju zanimiva (glej graf 1).

Graf 1: največje svetovne religije

Vir: <http://www.zavod-voluntariat.si/dzamiya/01abc-2-1.html>

² Maroko, Kuvajt, Oman, Somalija, Savdska Arabija, Jemen, Združeni arabski emirati in še nekatere druge dežele imajo skoraj stodontno muslimansko prebivalstvo. Indonezija, Pakistan, Bangladeš, Indija in Turčija predstavljajo pet držav z največjim številom muslimanskega prebivalstva. Med državami EU živi največ muslimanov v Franciji (3 milijone), Nemčiji (2,5 milijona) in Veliki Britaniji (1,5 milijona). Islam je postavil civilizacijo, ki več kot trinajst stoletij sooblikuje človeštvo in omogoča danes ljudem v pasu od Maroka prek Bližnjega, Srednjega in Daljnega vzhoda vse do Indonezije sožitje, ustvarjanje in osmišljanje. Tudi po drugih koncih sveta so muslimani pomembna civilizacijsko-verska manjšina, predstavljajo velik človeški kapital in neizogibnega sogovornika v mednarodni skupnosti (Kramžar Klemenčič 2003: 67).

2. METODOLOŠKI NAČRT

2.1 CILJI IN PREDMET PREUČEVANJA

Širši cilj moje naloge je ugotoviti prisotnost diskriminacije med spoloma v krščanstvu in islamu ter kje ta diskriminacija izvira. Ugotoviti želim dejanski položaj ženske v obeh religijah ter vzroke za različnost oziroma podobnost v pojmovanju odnosa do žensk, z njuno primerjavo pa dognati, ali sta veri v pojmovanju žensk res tako različni ali je ravno obratno. V skladu z ugotovljenim bom potrdila ali pa ovrгла postavljeno hipotezo.

V svoji hipotezi predvidevam, *da je ženska, kljub navideznemu spoštovanju in priznavanju, v krščanstvu prav tako marginalizirana in neenakopravna z moškimi kot v islamu.*

2.2 HIPOTEZA

Diskriminacija med spoloma je prisotna v islamu in krščanstvu. Muslimani in kristjani so ustvarili družbi, ki temeljita na patriarhalnem³ odnosu, ženske so neenakovredne in podrejene moškim.

Hipotezo bom preverjala s kvalitativno analizo uradnih dokumentov Katoliške cerkve in islama. Izhajala bom iz več domnev oziroma tem, ki mi bodo pomagale pri preverjanju postavljene hipoteze:

- Položaj ženske nasproti moškemu;
- Javno življenje in zakrivanje;
- Zakonska zveza in ločitev;
- Poligamija in monogamija;
- Družina;
- Kontracepcija;
- Dedovanje.

Kot kriterij sem uporabila enakopravnost oziroma patriarhalnost.

enakopravnost ←————→ patriarhalnost

---

³ Pomen pojma je opisan v 3. poglavju (definicije osnovnih pojmov).

Patriarhalnost je tip družine, v kateri je moški nadrejen ženski. Enakopravnost pa v nasprotju s patriarhalnostjo izvira iz načela enakosti. Moški in ženska sta v svojih pravicah in dolžnostih enaka.

2.3 RAZISKOVALNE METODE IN TEHNIKE

Zbiranje virov: nanaša se na zbiranje in pregled obstoječe bibliografije o predmetu preučevanja. Metoda je pomembna za opredelitev teoretičnega izhodišča ter za preverjanje hipotez.

Analiza in interpretacija primarnih in sekundarnih virov: zajema analizo razpoložljivih knjig, člankov, poročil, besedil zakonov in drugih uradnih dokumentov ter gradiv iz medmrežja, ki so povezana s predmetom raziskovanja. Uporabljeni so pri opredeljevanju glavnih pojmov, predstavitvi problematike, predstavitvi rezultatov raziskovanja. Za teoretični del sem uporabila tudi konceptualno analizo sekundarnih virov, s pomočjo katere sem opredelila pomene določenih pojmov in konceptov. Metodo sem uporabila zato, ker sem našla dovolj pisnih virov o tej tematiki.

Deskriptivna metoda (opisna metoda): uporabila jo bom pri opisovanju in razlagi osnovnih pojmov ter za opisovanje dejstev in situacij, ker mi je poleg drugih metod omogočila vpogled v problematiko.

2.4 STRUKTURA ANALIZE

K sami jasnosti in preglednosti naloge pa bo pripomogla tudi struktura napisanega dela. Skušala sem ga strukturirati čim bolj enostavno.

Na samem začetku sem poleg uvoda oblikovala metodološki načrt, v katerem sem opredelila metode raziskovanja, ključne pojme ter postavila hipotezo, ki jo bom skozi nalogo skušala potrditi oziroma ovreči.

V prvem delu naloge bom predstavila krščanstvo, Sveto pismo in druge cerkvene dokumente ter položaj ženske skozi različna obdobja.

V drugem delu bom predstavila islam, Koran in druge dokumente ter islamsko tradicijo pojmovanja žensk .

Sledi primerjava položaja žensk v obeh verstvih in sklep primerjave, nalogo pa bom zaključila s sklepno besedo.

3. DEFINICIJA OSNOVNIH POJMOV

3.1 RELIGIJA

Ameriški sociolog Glenn Veron je leta 1962 podal definicijo religije, ki pravi, da religija predstavlja verovanje v nadnaravno in sveto, v nekaj, kar presega naravni red stvari in vzbuja strahospoštovanje, gre za sistem verovanj in praks ter kolektivno deleženje le-teh (glej Smrke 2000: 23). Poleg tega avtor navaja tudi rešitev, ki jo ponuja ameriški filozof R. B. Edwards v svojem delu *Reason and Religion* iz leta 1972. Le-ta navaja nekaj najpogostejših lastnosti religij:

- verovanje v nadnaravna bitja,
- kompleksen pogled na svet, ki vsebuje razlago smisla človekovega življenja,
- vera v posmrtno življenje,
- moralni kodeks in verovanje, da ta moralni kodeks sankcionira superiorno bitje,
- upoštevanje vprašanja zla v svetu,
- teodiceja⁴ kot vprašanje smiselnosti trpljenja,
- molitev, rituali, sveti objekti in mesta, itd.

3.2 PRAVNI TEMELJ

V sodobnih demokratičnih družbah so priznana načela, da se vsi ljudje rodijo enaki, da imajo enake pravice do življenja, svobode misli, sklepanja pogodb ter da ima vsakdo zagotovljeno zasebnost, v katero ni mogoče poseči. Določene pravice so temeljne, neodtujljive in naravne in jih nobena oblast ali država ne sme omejevati ali vanje posegati. Posameznik ima pravico obstoja in razvoja v določeni skupnosti (glej Zajc 1999: 10).

SPLOŠNA DEKLARACIJA ČLOVEKOVIH PRAVIC: leta 1948 jo je sprejela Generalna skupščina Združenih narodov in je eden najpomembnejših dokumentov, saj določa temeljne državljanske, politične, ekonomske, socialne in kulturne pravice, do katerih so upravičeni vsi ljudje ne glede na raso, spol, jezik, vero, drugo prepričanje ali kakršnokoli drugo okoliščino (2. člen).⁵

---

⁴ Gre za poskus, da bi uskladili verovanje v božjo dobroto in pravičnost s prisotnostjo zla v svetu (Dolinar 2004: 1076).

⁵ Člen, ki sem ga navedla, je v celoti predstavljen pod prilogami na koncu naloge.

UNIVERZALNA ISLAMSKA DEKLARACIJA O ČLOVEKOVIH PRAVICAH: večina islamskih držav Splošne deklaracije o človekovih pravicah niso sprejele, ker je napisana po zgledu in tradicijah zahodnega sveta, islamska deklaracija pa temelji na islamskem pravu ali šariji,⁶ in zato je bila v muslimanskem svetu sprejeta Univerzalna islamska deklaracija o človekovih pravicah. Temelji na koranu in suni,⁷ sestavili pa so jo priznani muslimanski učenjaki (Cerar 1993: 66-67).

Deklaracija zagotavlja enakost ne glede na raso, spol, jezik ali barvo polti, svobodo posameznika, zaščito družine, enakost pred zakonom, pravico do svobode verovanja, pravico do izobrazbe, lastnine, zasebnosti itd.

3.3 PATRIARHAT

Patriarhat je pojem za socialne strukture, ki so jasno usmerjene po očetovi strani in pri katerih štejejo samo sorodstvo po očetovskem redu, dedovanje po očetovi strani itd. Prej je bil patriarhat razumljen kot gospostvo očeta (moškega) v družinah, klanih in rodbinah (Javornik 1998: 3154). Patriarhalnost je torej tip družine, v kateri je moški nadrejen ženski.

3.4 DISKRIMINACIJA ŽENSK

Izraz 'diskriminacija žensk' pomeni »vsakršno razlikovanje, izključevanje ali omejevanje na podlagi spola, katerega posledica ali namen je ogroziti ali onemogočiti ženskam priznavanje, uresničevanje ali uveljavljanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin ne glede na njihov zakonski stan, na podlagi enakosti moških in žensk, na političnem, ekonomskem, socialnem, kulturnem in državljanškem ali kateremkoli drugem področju.« (Neubauer 1997: 11).

---

⁶ Islamsko versko pravo se imenuje šariat, kar pomeni jasna, ravna pot. Vira za šariat sta Koran in suna. To pravo daje izčrpna navodila za osebno življenje in za vodenje države. V državah, ki so trdnjava islamizma, tj. v Savdski Arabiji in Iranu, je le malo razlik med verskim in državnim pravom. Na splošno ima islam stroge prepovedi in kazni za prestopke, ki naj bi bili nevarni družbi. Šariat zahteva smrtno kazen za prestopke, kot je umor. Muslimani, ki živijo v nemuslimanskih deželah, so pogosto razpeti med potrebo, da se ravnajo skladno z zakoni in navadami dežele, in željo, da bi živeli po islamu, kot ga narekuje Koran. Npr. šolska športna oblačila, kot so kratke hlače in trikoji, lahko ogrožajo islamske navade oblačenja; izdajanje knjig, ki veljajo za bogokletne (če obravnavajo Alaha brez spoštovanja), se lahko šteje za prestopke (Teršek 2001: 15-17).

⁷ Koran predstavlja temelj islamskega pravnega sistema, medtem ko suna predstavlja drugi vir za zapolnjevanje vrzeli islamske pravne ureditve (Teršek 2001: 19).

3.5 RAZLAGE OHRANITVE PODREJENOSTI ŽENSK

Razlage ohranjanja spolne hierarhije v Katoliški cerkvi navaja M. Jogan v delu Seksizem v vsakdanjem življenju.

1. *Dualizem – neločljivo hierarhično spajanje zgodovinsko preverljivega (in omejenega) prostora z večnostnim prostorom.*

Prepoznavne pomanjkljivosti zgodovinskega prostora so popravljene in odpravljene v večnostnem prostoru, kar omogoča zamenjavo položajev: prikrajšani pridobijo prednostne položaje in obratno. Tako se praktično obstoječa konfliktnost preoblikuje v harmoničnost. Ta razlaga je potrebna, saj nosilci moči potrebujejo enakost v večnosti, da lahko ohranjajo zemsko omejeno neenakost.

2. *Redukcionizem – razširjene ravni razlage skrčeno zajetega empirično preverljivega prostora.*

V tem okviru je tipično krčenje ali celo odpravljanje negativnih sestavin dejavnosti, ki so določene kot ženske na eni strani in poudarjanje ter razširjanje pozitivnih, prijetnih sestavin na drugi strani. Posledica takšne konstrukcije je privlačna podoba vsakdanjega življenja, ki se izraža npr. v olepševanju položaja poročene ženske (glej Jogan 2001: 124-128).

4. O KRŠČANSTVU

Krščanstvo je skupnost, način življenja, tradicija in še kaj. Krščanstvo je religija kristjanov, ki verujejo v nauke človeka z imenom Jezus. Njegovi privrženci so ga poimenovali Kristus. Kristus je grška beseda za hebrejski izraz mesija, ki pomeni odrešenik. Za kristjane je Jezus Božji Sin, Bog v človeški podobi. Verujejo, da je prišel na Zemljo, da bi odrešil ljudi od njihovih slabih del (v krščanstvu se imenujejo grehi). To je naredil s tem, da je trpel kot človek in žrtvoval svoje življenje. Jezus je izbral 12 učencev (apostolov) in jih začel učiti. Pridobil si je sloves, ker je zdravil bolnike in delal čudeže; npr. s samo petimi hlebi kruha in dvema ribama je nahranil pettisočglavo množico. Judovski verski veljaki so se začutili ogrožene zaradi Jezusove priljubljenosti in nekaterih njegovih dejanj ter dejanj njegovih učencev, saj so pomagali izobčencem, Nejudom (poganom) in ženskam. Jezus je tudi odpuščal grehe, kar bi po njihovem verovanju lahko napravil samo Bog. Učil je, da se morajo ljudje skesati svojih grehov in začeti znova. To se mora zgoditi, da bo lahko nastopilo božje kraljestvo na Zemlji. V božjem kraljestvu bosta vladala pravičnost in mir, ljudje bodo rešeni trpljenja. Jezus je učil, da sta ljubezen in pomoč bližnjemu bolj pomembni kot judovski zakoni, in o Bogu je govoril kot o svojem Očetu. Do takrat ni še nihče slišal, da bi se o Bogu govorilo tako po domače (Internet 2).

Krščanstvo je nastalo na ozemlju današnjega Izraela. Zdaj je razširjeno skoraj po vsem svetu, posebno v Evropi, Severni in Južni Ameriki, Avstraliji in Novi Zelandiji. Z več kot milijardo vernikov je največja svetovna religija.

Osnova krščanskega čaščenja je skupnost vernikov v cerkvi, kristjani so od IV. stoletja dalje za svoje čaščenje gradili cerkve, samostane in kapele ter s tem pomagali oblikovati zgodovino arhitekture.

4.1 ZGODOVINA

Središče krščanskega gibanja je bil do uničenja rimske vojske Jeruzalem, po uničenju pa so se kristjani naselili po drugih mestih in krajih Judeje in Samarije.⁸ Vse informacije o Jezusu in zgodnjem krščanstvu so prišle od njegovih učencev.

Zgodovina krščanstva se začne s Kristusom, s svetopisemskih izhodišč se začne zgodovina Cerkve tam, kjer se neha Nova zaveza. Po krščanskem pojmovanju veljajo začetki

---

⁸ V Kristusovem času je bila Palestina razdeljena na Judejo, Samarijo, Galilejo, Perejo, Deseteromestje, Fenicijo, Abileno, Batanejo in Trahonitido (Sveto pismo 1992: 286).

delovanja Jezusa in njegove skupine za zlato obdobje, ki ga označuje božje razodetje in je ločen od kasnejšega krščanskega razvoja. Ta čas velja nekako za merilo poznejše zgodovine. Čas nastanka najmlajših besedil Nove zaveze ni natančno določen, ne moremo določiti jasne meje med časom Nove zaveze in zgodovine krščanskih cerkva (glej Glasnovič 1996: 7). Krščanski nauk je zapisan v Svetem pismu (bibliji), ki sestoji iz dveh delov: Stare in Nove zaveze. Druga beseda za zavezo je obljuba. Stara zaveza je skoraj taka kot judovski Tenak in govori o zavezi, ki jo je po verovanju Judov Bog sklenil z njimi po Abrahamu in pozneje po Mojzesu. Nova zaveza je bila napisana v grščini in pripoveduje o zavezi, ki jo je po verovanju kristjanov Bog sklenil z vsemi ljudmi po svojem sinu Jezusu Kristusu. Nova zaveza obsega štiri evangelije (kar pomeni veselo novico), številna pisma in dve drugi knjigi. Stara zaveza uči, da se doseže zveličanje z izpolnjevanjem božjih postav. Nova zaveza uči, da bo zveličan, kdor veruje v smrt in vstajenje Jezusa Kristusa. Glavno oznanilo Nove zaveze je, da je Jezus, čeprav sam brez greha, ceno za človekove grehe plačal s svojim življenjem in smrtjo. Njegovo vstajenje je znamenje božjega odpuščanja in zveličanja za vse človeštvo. Pisma so del Nove zaveze in so najstarejši krščanski dokumenti, napisani približno 30 let po Jezusovi smrti. Večino je napisal prvotno zelo pravoveren Jud z imenom Savel. Svoje ime je spremenil v Pavel po pretresljivi spreobrnitvi, ko je začasno oslepel, ker je imel videnje vstalega Kristusa. Pavel je potoval po vsem Rimskem cesarstvu, pripovedoval Nejudom o Jezusu in ustanavljal krščanske skupnosti, ki so se imenovale Cerkve. V svojih pismih daje prvim kristjanom nasvete in jih spodbuja. Tudi evangeliji so del Nove zaveze, od 70 do 150 let po Jezusovi smrti so jih napisali štirje evangelisti: Matej, Marko, Luka in Janez. Evangelist pomeni glasnik vesele novice. V vsakem evangeliju so opisani Jezusovo življenje, njegov nauk, smrt in vstajenje s stališča pisca. Napisani so z namenom, da bi spreobračali v krščansko vero (glej Glasnovič 1996). Cerkev številnih evangelijev ni priznavala, med njimi ni priznavala evangelija Marije Magdalene.⁹

Krščanska vera posveča veliko pomembnost Mariji, katere veličastnost temelji na privilegiju, da je mati Bogu (Internet 2). Resnica, ki jo je vera sprejela, je bila na Efeškem koncilu¹⁰

---

⁹ Marija Magdalena je v Novi zavezi postavljena v vlogo počestnice, vlačuge, skratka vsega negativnega, s čimer je razvidno razvrednotenje ženske. Po izročilu sta devica Marija in Marija Magdalena nosilki posebnih razodetij in predstavljata središče Cerkve (glej Smrke 2000).

¹⁰ Koncili imajo pomen institucij in so sestavni del cerkvene zgodovine. Sestave koncilov in sinod ter njihovi sklepi so bili bistvene prvine zgodovine Cerkve in krščanstva. Koncili in sinode so bili nadregionalni zbori, ki so s svojimi pojmovnimi razlagami vplivali na obstoječe razlike med njimi (glej Rendla in drugi 1991).

proglašena za dogmo. Koncil je poudaril bistven pomen materinstva, kar je bilo v nasprotju z Nestorjevimi¹¹ mnenjem, ki je v Mariji videl izključno samo mater Jezusa.

4.2 SVETO PISMO IN POLOŽAJ ŽENSKE SKOZI RAZLIČNA OBDOBJA

Krščanski nauk je zapisan v Svetem pismu, ki je tudi edinstven vir verskega življenja Katoliške cerkve. Sveto pismo je sestavljeno iz dveh delov: Stare in Nove zaveze. Stara zaveza pokriva čas od okoli 1500 oz. 1300 pr. n. š. do sredine 2. stol. pr. n. š.

Ženske osebe so v Svetem pismu razdeljene v tri kategorije. Prve so močne ženske, ki z močjo osebnosti dosežejo, kar želijo. Primer takšne ženske je bila Sara.¹² Druga kategorija žensk so Debora, ena od sodnikov, Jeal, Siserova morilka in Rebeka. Tretje pa so ženske, ki so prijetne, mirne in zaželeno kot pravilno misleče. V bibliji je še najmanj žensk iz prvih dveh kategorij. Te so sprejemale pomembne odločitve in niso bile zatirane, kot jih pogosto opisujejo zgodovinarji. Njihova mnenja so bila upoštevana. Potem pa obstajata še dve posebni ženski, ki ne spadata v nobeno od zgoraj navedenih kategorij, in sicer »vrla ženska«¹³ iz Knjige pregovorov in Eva¹⁴ (Internet 2).

Stara zaveza

Najpomembnejše poglavje, ki obravnava položaj ženske v Svetem pismu, je vsekakor v Prvi Mojzesovi knjigi, ko Bog naredi človeku pomočnico njegove vrste.

»Bog je ustvaril človeka po svoji podobi [...] po božji podobi ga je ustvaril: moškega in žensko je ustvaril. Bog ju je blagoslovil in jima rekel: 'Bodita rodovitna in množita se, napolnita zemljo in si jo podvrzita; gospodujta ribam v morju in pticam na nebu ter vsem živalim, ki se gibljejo po zemlji!« (1 Mz 1:27-28).

---

¹¹ Bil je carigrjski patriarh, ki je trdil, da sta božja in človeška narava v Kristusu ločeni, da je Kristus šele z življenjem in smrtjo na križu zaslužil delež božje narave in da je Marija le mati Jezusa človeka (glej Rendla in drugi 1991).

¹² Sara spelje Abrahama in ga prepriča naj pošlje Hagar, svojo dekle in priležnico, v puščavo z njegovim sinom Ismaelom. Bog je poučil Abrahama, naj stori, kot mu je naročila Sara. Bog je rekel Abrahamu: »Naj ti ne bo žal za dečka in deklo. Kakorkoli ti poreče Sara, poslušaj njen glas!« (1 Mz 21:12)

¹³ Ima očarljiv značaj, živi življenje polno dela, nima imena in nima mnenja.

»Vrlo ženo, kdo jo najde? Visoko presega bisere njena cena. Zaupa ji srce njenega moža in dobička mu ne zmanjka. Ona mu izkazuje dobro in ničesar hudega vse dni svojega življenja. Je kakor trgovska ladja, od daleč prinaša živež. Vstaja, ko je še noč, in daje jed svoji družini. Ogleda si njivo in jo kupi. Itd.« (Prg 31:10-31) Iz vsega tega je razvidno, da so imele žene kar pomembno vlogo v družbi, opravljale so kupčije, skrbele za posestva.

¹⁴ Vlogo Eve bom opisala kasneje v posebnem poglavju, ki sem ga namenila Evi in devici Mariji kot glavnima likoma Svetega pisma.

Iz tega lahko sklepamo, da je bila na začetku vloga moškega in ženske postavljena enakopravno, vendar pa ta vloga kasneje stopi v ozadje, nasledi pa jo ideja o ženski kot manjvredni osebi, ki mora biti svojemu možu in moškemu nasploh pokorna; ženska tako postane človekova pomočnica.

To spoznanje je formuliral tudi Tomaž Akvinski:

»Žena je samo pomoč pri ploditvi in koristna za gospodinjstvo; za moževo duhovno življenje je brez pomena.«

V naslednjem odlomku se kaže ženska podrejenost moškemu, saj je bila žena ustvarjena 'iz rebra moža':

»Ni dobro za človeka, da je sam: naredil mu bom pomoč, ki mu bo primerna. [...] Bog pošlje trdno spanje Adamu in mu vzame eno izmed reber[.] Iz tistega rebra stori Bog ženo in jo pripelje k Adamu. Bog imenuje to ženo Možinjjo, zato ker je vzeta iz moža.« (1 Mz 2:18-25).

Po Janezu Pavlu II. je vsak človek božja podoba, ne glede na spol. Iz Svetega pisma je razvidno, da človek ne more bivati sam, lahko biva le v odnosu do druge osebe. Gre za obojestranski odnos.

Zgodbo o Adamu, Evi in kači so napisali člani judovskega plemena pred tri tisoč leti, pripovedovali pa so jo verjetno že prej. Adam je prisposoba za ustvarjeno človeštvo.

Druga zgodba v Prvi Mojzesovi knjigi nadaljuje pripoved o tem, kako je Bog Adamu predstavil njegovo ženo Evo. V tem nadaljevanju zgodbe Svetega pisma ženska naredi največje zlo, ko proti volji Boga vzame sad iz prepovedanega drevesa in tako postane kriva za izgon iz raja in kriva za vse zlo na zemlji. Moški se je pred Bogom izgovoril: *»Žena, ki si mi jo dal, mi je dala z drevesa in sem jedel.« (1 Mz 3:12).* Zaradi tega je bila krivda moškega le delna.

Ustvarjena je bila podlaga za upravičenost oblasti, gospodovanja ob obeh oseh; ženske kot glavni vir vsega zla so upravičeno večkratno podrejene, to morajo sprejeti kot svojo 'naravno' usodo in s spoštovanjem vseh oblasti upravičiti svoj obstoj sploh (Jogan 1990: 83).

Kasneje so zgodbo o Adamu in Evi jemali kot nekakšen dokaz, da so ženske lahkoverne ter primerne le za vzgojo otrok in vlogo gospodinje. Tako lahko rečemo, da je zgodba o rajju utrdila patriarhalno strukturo vsakdanjega življenja. Načelo patriarhata izvira iz poročila o stvarjenju, gospodovanje moža nad ženo pa je posledica Evinega izvirnega greha. Bog je izgnal Adama in Evo iz raja, še prej pa jima je naložil kazen glede na težo vsakega pri tem neljubem dejanju:

»Ženi reče: 'Tako pomnožim tvojo bolečino in nosečnosti tvoje težave, v bolečini boš rodila otroke in po tvojem možu bodi poželenje tvoje in on ti gospoduj.' Adamu reče: 'Ker si poslušal

žene svoje glas in si jedel od drevesa, za katerega sem ti zapovedal, prekleta bodi zemlja zaradi tebe, s trudom se živi od nje vse dni svojega življenja, trnje in osat naj ti poganja, ti pa jej zelenjavo poljsko. V potu svojega obraza uživaj kruh, dokler se ne povrneš v zemljo, ker si bil vzet iz nje, kajti prah si in v prah se povrneš. '«

Kljub temu, da v Stari zavezi nastopajo tudi ženske, ki so označene za močne in zmožne sprejemati pomembne odločitve, so v večini označene in prikazane v slabi luči. Nekaj primerov takšnega obravnavanja žensk:

»Našel sem grenkobo, hujšo od smrti: žensko, ki je kletka, njeno srce vrša, njene roke okovi. Kdor je Bogu všeč, ji uide, grešnik pa se vanjo ujame.« (Prd 7:26).

»Greh se je začel po ženski, zaradi nje moramo vsi umreti.« (Sir 25:24).

»Iz obleke prileze molj, iz ženske pa ženska hudobija.« (Sir 42:13).

Ženska je bila lastnina, ki jo mož lahko kakorkoli in kadarkoli uporablja, lahko jo je uporabljal tudi v svojo obrambo:

»'Ko te bodo Egipčani videli, bodo rekli: "To je njegova žena?" in me ubili, tebe pa pustili pri življenju. Reci, prosim, da si moja sestra, da se mi bo zaradi tebe lepo godilo in ostanem zaradi tebe pri življenju!' Ko je torej Abram prišel v Egipt, so videli Egipčani, da je žena silno lepa. Videli so jo tudi faraonovi knezi in so jo hvalili pred faraonom; tako je bila žena vzeta v faraonovo hišo. Z Abramom pa je zaradi nje lepo ravnal.« (1 Mz 12:12-16).

»Ne želi hiše svojega bližnjega; ne želi žene svojega bližnjega ne hlapca, ne dekle, ne vola[.]« (2 Mz 20:14).

Ženske niso smele jesti z moškimi:

»Ko so Abrahama vprašali po njegovi ženi, medtem ko je obedoval, jih je poslal v drugi šotor.« (1 Mz 18:9).

Ženske niso bile izrinjene le iz verskega življenja, temveč iz družbenega življenja nasploh. V templju je bil zanje poseben prostor nekje ob stranski steni, moški so molili ločeno od žensk. Ženske so bile označene za nečiste. Dekle se je ponavadi poročilo med dvanajstim in štirinajstim letom, zakon pa je bil veljaven že po sklenitvi zaročne pogodbe z očetom. Zaradi prešuštva si je ženska prislužila smrtno kazen. Mnogoženstvo je bilo redko in omejeno le na bogataše, čeprav ga je Stara zaveza dovoljevala. Žensko brez otrok, kar se je štelo za veliko nesrečo, je mož lahko odslovil po desetih letih neplodnosti. Tudi hčer je lahko prodal v suženjstvo ali zakon (glej Ranke-Heinemann 1992).

Nadalje se Stara zaveza nadaljuje v Novi zavezi.

Nova zaveza

V tem okviru in s Kristusom naj bi se potlačeno dostojanstvo ženske popravilo. S Kristusovim rojstvom, rojstvom iz device Marije se začne novo obdobje pojmovanja odnosov med moškim in žensko. Kristus s svojim vedenjem in besedami kaže na drugačen odnos do žensk in njegovi pogledi na enakost moškega in ženske so za tisti čas presenetljivi.¹⁵

Ženske zasedajo neopazno, toda najpomembnejše mesto v evangeliju. Pojavijo se na začetku, na sredini in na koncu Jezusovega življenja. Upošteval jih je kot individume, hčere Boga in jih je skupaj z moškimi vabil v božje kraljestvo. V Jezusovem nauku in njegovem ravnanju ni ničesar, s čimer bi se odražala diskriminacija žensk.

Ko Kristus govori z ženami o Bogu, ga razumejo, odmevata jim duh in srce in žene mu odgovarjajo z vero. Tudi v najtrši preizkušnji vere in zvestobe so se žene pokazale močnejše od učencev (glej Janez Pavel II. 1989).

»Ženske v javnosti niso smele nastopati, Kristus pa se je z njimi javno pogovarjal, celo v templju[.] V Jezusovih časih je lahko mož ženo, ki je na ulici govorila z moškim, brez odpravnine pognal na cesto. Za rabina in za učenca je veljalo, da se je sramotno na ulici pogovarjati z žensko. V vseh ključnih delih Kristusovega nauka so vedno navzoče ženske in to kot vzor pristnega življenja po verskem prepričanju. Hotel je dokazati, da je ženska enakovredna moškemu.« (Žabot v Kozinc 1996)¹⁶.

Ko vsi ostali odidejo, ostanejo Jezusove učenke ob vznožju križa in so tudi prve priče vstajenja.¹⁷ Evangelist Luka (Lk 24:9) navaja: *»Vrnile so se od groba in to sporočile enajsterim in vsem drugim.«* To, da so ženske spregovorile oziroma pričale, je bilo v nasprotju s tedanjimi nazori, kajti takrat ženska sploh ni mogla pričati, in morda je Kristus s tem, ko je izbral žene za prve priče vstajenja, dostojanstvo ženske najbolj potrdil. Ženske so bile tiste, ki so bile prve vredne sprejeti in naznaniti veselo novico (glej Guček 1993: 13).

---

¹⁵ *»Medtem so prišli njegovi učenci in se čudili, da je govoril z žensko, vendar mu nobeden ni rekel: 'Kaj bi rad od nje?' ali 'Zakaj govoriš z njo?'« (Jn 4:27)*

¹⁶ Vida Žabot je bivša redovnica. Svoje življenje znotraj cerkvenih zidov je opisala v knjigi Križ na prsih.

¹⁷ Ženske naj bi bile dvignjene na položaj enakopravnosti že s tem, ker so bile priče Kristusovega vstajenja (glej Jogan 1986: 19).

Jezusovi nasledniki njegovemu nauku niso sledili. Eden izmed takih je bil tudi apostol Pavel,¹⁸ ki je v svojih razlagah v pismih večkrat opozoril na podrejenost žensk. Nekaj njegovih citatov, ki se dotikajo položaja ženske:

»Žene naj bodo podrejene svojim možem kakor Gospodu, mož je glava ženi, kakor je Kristus glava Cerkvi[.]« (Ef 5:22-25).

»Ne dovolim, da bi ženska poučevala, tudi ne, da bi gospodovala nad moškim. Tiho naj bo. Prvi je bil namreč izoblikovan Adam, potem Eva.« (1 Tim 2:10-15).

»Kakor v vseh cerkvah svetih naj žene tudi v naših Cerkvah molčijo. Ni jim namreč dovoljeno govoriti, ampak naj bodo podložne. Če pa se hočejo o čem poučiti, naj doma vprašajo svoje može, ker bi bilo sramotno, če bi žena imela besedo v Cerkvi.« (1 Kor 14:34-35).

»Za človeka je dobro, da se ženske ne dotika.« (1 Kor 7:1).

Pod rimskimi oblastmi je bilo obsojenih, ubitih in mučenih veliko žensk. Med drugimi je znana zgodba o aristokratki Vibiji Perpetui, ki je tekoče pisala latinsko ter grško in je v ječi dan pred usmrčitvijo napisala svojo zgodbo. Gre za resnično zgodbo o gospodinji Vibiji Perpetui, ki so jo, medtem ko je negovala svojega novorojenčka, skupaj z njenima prijateljicama, osebno sužnjo in sužnjem zaprli. Vsi so bili kristjani, nihče od njih pa ni želel izreči spoštovanja cesarju. Spodaj navajam odlomek oziroma nekaj odlomkov iz Perpetuinega dnevnika:

»Ko smo bili še vedno priprti, me je skušal oče prepričati in omajati mojo odločitev. 'Oče,' sem mu dejala, 'ali vidiš tole vazo tukaj ali vrč z vodo, ali karkoli že je?'

'Vidim,' je odvrnil.

'Ali ga lahko poimenujemo kako drugače kakor z njegovim imenom?'

'Ne,' je odgovoril.

'No, vidiš, tudi meni ni mogoče reči drugače kakor kristjanka, kajti to sem.'

Ob besedi kristjanka se je oče tako ujezil, da je planil proti meni, kakor da mi hoče izpraskati oči. Vendar pa se je ustavil in nato odšel, prepričan, da ima prav.

Čez nekaj dni so nas premestili v ječo. Kako hude ure so bile to! Ob vsej tisti gneči je bilo vroče in zadušljivo ... bila sem bolna od skrbi za svojega otroka.

Te preizkušnje sem morala trpeti lepo število dni. Potem so mi dovolili, da vzamem otroka k sebi v ječo[.]

---

¹⁸ Apostol Pavel je poleg tega, da je govoril o ženskah in njihovi podrejeni vlogi v odnosu do moških, govoril tudi o enakosti. Npr.: *»Ni ne Juda ne Grka, ni ne sužnja ne svobodnjaka, ni ne moškega ne ženske: kajti vsi ste eden v Kristusu Jezusu.«*

Nekega dne, ko smo ravno zajtrkovali, so nas nenadoma nagnali na zaslišanje. Šli smo na zatožno klop. Vsi drugi, ki so bili zaslišani, so priznali krivdo. Ko je prišla vrsta name, se je na lepem prikazal oče z mojim sinom in me zvelkel s klopi, rekoč: 'Daruj - usmili se svojega otroka!'

Upravnik Hilarijan mi je dejal: 'Usmili se očetove sive glave, usmili se svojega fantička. Daruj žrtev za blagor cesarjev.'

'Ne bom,' sem ga zavrnila.

'Si kristjanka?' me je vprašan Hilarijan.

'Sem,' sem odgovorila.

Nato je razglasil obsodbo za vse nas: obsojeni smo bili na zveri in v ječo smo se vrnil vedrega duha[.]» (Zgodovina krščanstva, 1991: 91).

Močno vlogo pri utrjevanju patriarhizma je imel tudi sholastik Tomaž Akvinski, ki je izoblikoval celo teorijo o manjvrednosti žensk in naravni podrejenosti moškemu. Svoja pojmovanja je oprl na aristotlovske razlage, po katerih je bil moški opredeljen kot aktivno bitje, ženska pa zgolj kot pasivno. Zanj je bil edini pravi spol biti moški, žensko je označil kot 'neuspehi moški', kot defektno bitje. Defektnost se izraža v telesu in duši, zato se ženska ne more upreti poželenju in ne more nastopati v političnem in sploh javnem življenju, kot šibkejša mora biti pod moževo oblastjo (Jogan 1996: 22). Zagovarjal je tezo, da je ženska ponesrečen poskus moškega, nima moralne moči, da bi se uprla poželjivosti. Ženski ni mogoče zaupati kakršnekoli odgovornosti, biti mora pod stalno zaščito moškega. Pravi tudi, da je žena samo pomoč pri oploditvi in koristna v gospodinjstvu, za moža je drugače brez pomena. Ta misel je nekako veljavna še danes (glej Ranke-Heinemann 1992: 88).

»Ženska je napaka narave[.] [T]elesno in duhovno je manjvredna, neke vrste pohabljen, zgrešen, spodletel moški[.]« (Akvinski v Ranke-Heinemann 1992).

»Bistvena vrednota žene je v njeni sposobnosti rojevanja in v njeni gospodinjski koristi.« (Akvinski v Ranke-Heinemann 1992).

Drugi teolog, ki je prav tako zaznamoval Katoliško cerkev, pa je Avrelij Avguštin. Ta piše, da sta se vse človeško zlo in nesreča pričela z Evo, pravi da ljubezen do žene moškega ubija (glej Ranke-Heinemann 1992: 187).

»Ženska je manjvredno bitje, ki ga Bog ni ustvaril po svoji podobi. Naravnemu redu ustreza, da žene služijo možem.« (Avguštin v Ranke-Heinemann 1992: 85).

»Prepričan sem, da moškega duha nič tako ne odvraca od višav kot ljubkovanje žene in tisti dotiki telesa, brez katerih mož ne more imeti svoje žene.« (Avguštin v Ranke-Heinemann 1992: 86).

Stališče, da je ženski z otroki dana kuhinja, je živo še danes. Primarna teološka misel o ženski je pri katoliški hierarhiji še vedno ta, da sodi ženska k otrokom in štedilniku.

4.3 EVA IN DEVICA MARIJA – GLAVNA ŽENSKA LIKA V SVETEM PISMU

Eva

Oblikovana je bila iz moškega in druga po vrsti, torej že njun nastanek ni enakovreden. Ženska je bila ustvarjena kot pomočnica, ni bila ustvarjena zaradi nje same, ampak jo je Bog namenil moškemu. Dodeljena je bila Adamu, da bi ga odrešila samote. In zaradi tega je na začetku enakopravno določena vloga moškega in ženske stopila v ozadje. Kasneje, ko ženska naredi največje zlo, ko proti Božji volji vzame sad s prepovedanega drevesa, se njen položaj samo še poslabša. Evina radovednost je bila povod za izgon iz raja in za poslabšanje odnosa med možem in ženo. Večja ženska krivda je vir za podredivitev žensk moškimi.

Devica Marija

Tradicija krščanstva je vso ženstvenost povezala z Marijo, Jezusovo materjo. Vse svetle značilnosti ženstvenosti so strnjene v njej, vidimo jo kot 'Našo gospo', devico, mati, ženo, vdovo, kraljico, modrost itd.

Katoliška cerkev kot najboljši vzor, po katerem naj se zgledujejo ženske, priporoča Marijo (Jogan 1986: 21).

Devica Marija je nasprotje grešnice Eve, kajti njena noga pod seboj mečka kačjo glavo,¹⁹ prek Marije prihaja zveličenje, prek Eve pa je prišla poguba. Marija se je odkupila za Evin greh.

---

¹⁹ Noga device Marije pod seboj tepta kačjo glavo: to je bila simbolična upodobitev v umetnosti. Kača je zapeljala Evo, Marija pa to kačo ubije.

Marija je prikazana kot kraljica nebes,²⁰ obdana z nebeškimi telesi, skrivnostna (glej Ranke-Heinemann 1992).

Vdanost Mariji se je skozi čas spreminjala. Marijo najdemo v srednjeveškem in baročnem obdobju, v moderni in rimski krščanski praksi. Nekje jo cenijo zelo visoko, tako da sploh ne razlikujejo med božanskim in človeškim.

Marija je ob Jezusovem križu stala kot preprosta ženska in je funkcijo odrešujoče milosti nosila do konca, do osvoboditve in zaradi tega ji pravijo tudi soodrešenica. S svojo posebno vlogo, kot mati odrešenika, je fascinirala vernike. Ko je spočela Jezusa, je spočela odrešitev za vse in je zaradi njene svetosti primer odrešitve človeštva. Po drugi strani pa je dobro tudi, da je to posebno vlogo odigrala ženska in da je tako preprečevala Cerkev, da bi postala še bolj moška (glej Ranke-Heinemann 1992).

Luka podrobneje razišče Marijin položaj. Zgodovinska resnica bi lahko bila:

Marija je bila zaročena z Jožefom, dejstvo je, da je devica, saj ne živita skupaj. Potem Marija nenadoma ugotovi, da je noseča, da nosi otroka²¹ in potem čaka na prihod preroka in njen potomec bi lahko bil tisti, ki ga je naznanil Gospod. Bliža se rojstvo. Marija ni imela spolnih odnosov (Lk 1:34). Moli in na koncu ugotovi, da je Sveti duh, vir vseh generacij, spočel z njo. Otrok, spočet s Svetim duhom, bo Božji sin.

Dogodke pripoveduje Luka v jeziku Stare zaveze:

»Angel je vstopil in rekel: 'Veseli se, milosti polna, Gospod je s teboj!' Pri teh besedah se je vznemirila in premišljevala, kaj naj pomeni ta pozdrav. Angel pa ji je rekel: 'Ne boj se, Marija, kajti našla si milost pri Bogu. Spočela boš in rodila sina, ki mu daj ime Jezus. Ta bo velik in se bo imenoval sin najvišjega.'« (Lk 1:28-33).

»Angel ji je odgovoril: 'Sveti duh bo prišel nadte in moč Najvišjega te bo obsenčila, zato bo tudi otrok, ki bo rojen, svet in se bo imenoval Božji Sin.'« (Lk 1:35).

V Marijinem brezmadežnem spočetju vidijo kristjani zgodovino njihovega upanja in konec iskanja. Bog je našel sebi primerno nevesto. Brezmadežno spočetje je seme novih, odličnih

---

²⁰ *»Na nebu se je prikazalo veliko znamenj: žena, ogrnjena s soncem, in luna pod njenimi nogami, na njeni glavi pa dvanajst zvezd. Bila je noseča in vpila je od porodnih muk in bolečin. Nato se je na nebu prikazalo drugo znamenje: glej, velik zmaj, rdeč, ki je imel sedem glav in deset rogov, na njegovih glavah pa je bilo sedem kron. Zmaj se je ustopil pred ženo, da bo požrl njenega otroka, ko bo porodila. In porodila je otroka, dečka, ki mu je bilo namenjeno, da bo pasel vse narode z železno palico. Njen otrok je bil nesen k Bogu. Žena pa je pobegnila v puščavo, kjer ji je Bog pripravil zavetje, da bi jo tam hranili tisoč dvesto šestdeset dni.« (Raz 12: 1-6)*

²¹ Po izročilu naj bi bila takrat stara 14 let.

sadov in v Mariji je božje svetišče. Skrivnost brezmadežnega spočetja je v želji Boga, da bi se utelesil v človeku.

Nova zaveza daje nazivu 'Jezusova mati' prednost pred 'devico Marijo'. Le-ta se v Novi zavezi pojavi le dvakrat, medtem ko se Jezusova mati pojavi večkrat. Marija je tudi mati Jezusovih bratov in sester, ti pa so celotna človeška rasa.²²

Zaradi posebnega mesta, ki ga zaseda Marija v Svetem pismu, se je razvilo celo posebno področje cerkvenega nauka o Mariji – mariologija.

Razvili so jo neporočeni moški in zatrjevali, da je njihov samski stan, oziroma deviški stan, kot so ga imenovali sami, večvreden in da je zato zakonska zveza manjvredna. Tako so reformirali tudi Marijino podobo, in sicer tako, da so ji odvzeli porod njenega sina Jezusa. Ni ga smela roditi po običajni poti, ker bi to prekinilo njeno 'deviškost'.²³ Marija je Jezusa rodila kot sončni žarek, kot goreči trnov grm ali tako, kot gredo duhovi nasploh brez odpora skozi telo. Tako je ostala devica za vedno in čista. Potemtakem je vsaka druga mati poškodovana, kaznovana z bolečinami in omadeževana. Mariji je bila vzeta naravna pot zaplojevanja, sina je spočela s Svetim duhom. Za lastnosti zakonske žene so jo prikrajšali zato, da je v njej mogoče povečevati zgolj žensko – Mater (glej Ranke-Heinemann 1992).

S tem, ko je Marija ponižno klečala pred svojim sinom, je prostovoljno priznavala svojo manjvrednost, kar pomeni ponovno zmago moških.

Lik device Marije je bil tudi z estetskega vidika zelo privlačen, učinkuje celovito z vključeno neločljivo povezanostjo dveh protislovnih funkcij: obremenjevalne in razbremenjevalne. Po eni strani je pogoj za priznanje ženske osebnosti kot prave to, da ženska oblikuje svojo osebnostno identiteto in da sprejema pravila, ki izhajajo iz lika, po drugi strani pa prav to (nujno) vključuje tegobe, ki so rešljive šele s pomočjo lika (Jogan 2001: 28).

Joganova opredeli tudi dve različni plati lika, in sicer na eni strani 'ljubečo mater', na drugi strani pa 'trpečo mater'. Trpljenje, ki ga poseblja Marija, je lastnost pozitivnega lika; postane samoumevno, znosno in vir iskanja odrešitve. Če povzamemo, velja, da tisti način bivanja, ki je za večino trpeč, dobi poseben sijaj in privlačnost, tako postane sprejemljiv in ga je lahko prenesti (glej Jogan 2001).

---

²² Premišljevanje o veri vedno znova vzporeja Evo in Marijo. Eva je kot mati vseh živih priča svetopisemskega začetka, Marija pa je priča novega začetka in novega stvarstva. Vzporejanje Eve in Marije se lahko razume tudi tako, da Marija v sebi sprejema in obsega skrivnost 'žene', katere začetek je Eva. (Janez Pavel II. 1989: 32)

²³ Tudi papež Janez Pavel II. je poudarjal, da je ostala Marija 'nepoškodovana', kar pomeni, da se ji med porodom himen ni pretrgal.

4.4 ŽENSKÉ V OBDOBJU DO IN PO II. VATIKANSKEM KONCILU²⁴

Pobudnik drugega Vatikanskega koncila je bil papež Janez XXIII. Koncil je potekal med letoma 1962 in 1965. Uveljavil je pomembne spremembe in zato ga nekateri navajajo kot prelomnico v krščanstvu.

Do te prelomnice je še vedno veljalo, da so ženske nekaj nečistega, bile so ljudje druge vrste. Za zapostavljanje žensk pozna Cerkev veliko ukrepov in zapovedi, na primer: ne smejo uporabljati postopkov za preprečevanje zanositve, ne smejo splaviti, po porodu ne smejo stopiti v cerkev pred očiščenjem²⁵ ali menstruacijo, možu mora vedno biti na razpolago za spolno občevanje, ne sme razpošiljati pisem, ne sme telovaditi, v cerkvi ne sme peti, ne sme opravljati ministrantske službe²⁶ itd.

Celotna zgodovina se nekako kaže kot samovoljna vladavina moških nad ženskami, ki se nadaljuje še danes. Cerkev pa se preprosto sklicuje na Boga in Kristusa.

Papeške enciklike pred koncilom

Poleg pridiganja Papeške enciklike podajajo navodila za posvetno življenje žensk, s tem pa so postale 'zakoni' Cerkve. Katoliški nauki so nasprotovali ženskemu boju za politične pravice, kajti zapoved za žensko in mater je sprejemanje in spoštovanje lika božje matere Marije. Takšna usmeritev pri reševanju ženskega vprašanja se je opirala na cerkvene razlage, ki so jih dodatno potrjevali in podpirali papeži.

Papež Pij X: »[P]otegniti ženo v vrvež javnega življenja pomeni isto kot razkroj družine in družbe. Žena naj bo tovarišica možu, naj bo pod njegovo avtoriteto.« (glej Jogan 1986).

---

²⁴ Koncil pomeni cerkveni zbor, zborovanje cerkvenih dostojanstvenikov za ureditev verskih vprašanj.

²⁵ »Spominjam se, da se je moja mati nekoč zelo sramovala. Leta 1960 se je rodila moja sestra. Moja mati ni smela biti zraven, ker še ni bila 'pripuščena'. Kasneje se je sama odtihotapila v cerkev. Duhovnik jo je 'pripustil'. Šele potem je spet smela k službi božji.« (Ranke-Heinemann 1992: 24-25)

²⁶ Ta prepoved je še vedno v veljavi. Leta 1980 jo je potrdil papež Janez Pavel II.

Navajam še nekaj izvlečkov, ki se dotikajo ženske.

Papež Leon XIII. : Okrožnica o novih stvareh (1891)

»Najsvetejši naravni zakon je, da skrbi družinski oče za življenje in vso vzgojo svojih otrok, oni na nek način podaljšujejo očetovo osebnost [...] kakor država, na nek način je tudi družina, kakor smo omenili, resnična družba, ki jo upravlja lastna, to je očetovska oblast.«

»Tako so tudi nekatera dela manj primerna za ženske, ki so rojene za domača dela, ta dela ne samo čuvajo dostojnost pri ženskem spolu, ampak se tudi po svoji naravi skladajo z vzgojo otrok in prospehom družine.«

Papež Pij XI.: Okrožnica ob štiridesetletnici (1931)

»Matere naj delajo predvsem doma ter okoli doma in naj skrbe za domača opravila. Zloraba je, ki se mora na vsak način odpraviti, da morajo matere zaradi premajhne očetove plače zunaj doma iskati zaslužka[.]«

Papeži so nenehno opozarjali, vendar kljub nasprotovanju vključevanja žensk v javno delovanje, v javno življenje, je uresničevanje zahtev tistih, ki so ženske pošiljali v javno življenje, koristilo moči Katoliške cerkve, kajti po pridobitvi volilne pravice so ženske volile bolj desne in religiozno usmerjene partije (glej Jogan 1986).

Drugi papeški koncil je sestavljen iz šestnajstih dokumentov, v katerih je poleg sprememb, kot je ločenost cerkve od države, tudi na novo opredeljena oziroma delno rehabilitirana vloga ženske. Prav zato nekateri v njem vidijo nastop konca patriarhalnega družbenega reda:

- ženskam je bila priznana pravica do pravne in dejanske enakopravnosti z moškimi,
- za izvorni greh ni bila več kriva ženska (Eva), ampak hudobni duh,
- obsojena je diskriminacija zaradi spola itd.

Kljub zgoraj napisanemu pa še vedno ostaja zvest tradiciji poseganja v urejanje družine in s tem še vedno nekako nadzira žensko telo kot nosilca reproduktivne vloge. Da pa se je nekaj vendarle spremenilo, kar se tiče položaja žensk, kaže navzočnost žensk v različnih papeževih komisijah (glej Jogan 1986: 36).

Papeške enciklike po koncilu

Gre za bolj intenzivno ukvarjanje z vprašanjem žensk in uravnavanjem rojstev. Bistvena sprememba po II. koncilu je uporaba blagega, leporečnega besednjaka,²⁷ bori se za pravice žensk: pravice do enakosti, pravice do splava, pravice izbire življenja itd.

Janez XXIII.: Okrožnica Mir na zemlji (1963)

»Nasprotno pa je zelo na široko prodrlo in obveljalo prepričanje, da so ljudje po naravni vrednosti med seboj enaki. Zato ne najde rasna diskriminacija, vsaj na področju razuma in znanosti nobenega opravičila, kar je zelo velikega pomena in važnosti pri ustvarjanju človeškega sožitja.« (ibid. 82, 83).

Papež Janez Pavel II.

Tudi kljub pozivih feminističnih združenj Cerkvi, da prizna enakopravnost ženskam v javnem življenju, je papež Janez Pavel II. to stališče nekako obrnil s tem, ko je poudarjal, *»da tako ženam kakor možem priznava pravico, da opravljajo različne javne naloge, vendar mora biti struktura družbe taka, da žene in matere niso praktično prisiljene delati izven doma.«* (Janez Pavel II. 1981: 27).

»Cerkev obsoja kot hudo žalitev človeškega dostojanstva in pravičnosti vse tiste dejavnosti vlad in drugih javnih oblasti, ki na kakršenkoli način omejujejo svobodo zakoncev, da bi sami odločali o potomstvu. Ustrezno temu je treba popolnoma obsoditi in odločno odkloniti vsak ukrep teh oblasti za preprečevanje spočetja ali celo sterilizacijo in splav.« (Janez Pavel II. 1981: 34).

Omeji se na dve poklicanosti žene: materinstvo in devištvo, obema pa je zgled devica Marija, *»ki je kot devica postala mati božjemu sinu[.] V njej sta se srečali in na poseben način povezali. Druga druge ne izključujeta, temveč se dopolnjujeta.«* (glej Janez Pavel II. 1989).

Evina radovednost je povod za izgon človeka iz raja, za poslabšanje odnosa med možem in ženo in nasploh za izgubo 'enakosti'. Eva v Mariji znova odkrije, v čem je resnično dostojanstvo ženinega človeškega bistva. To odkritje mora dosehati srce vsake ženske, kajti

---

²⁷ Predkoncilski besednjak je uporabljal besede, kot so hierarhija, enotnost, prisila, podrejanje, avtoriteta ... za koncilsko besedoslovje pa so značilni izrazi: 'božje ljudstvo', svoboda, pravica, sodelovanje, demokracija itd. (glej Smrke 2000: 257)

Marija odkriva celotno bogastvo osebnih zmožnosti ženske narave (Janez Pavel II. 1989: 20-24).

»Žena z materinstvom uresničuje podaritev same sebe kot izraz tiste ljubezni, v kateri se zakonca združita tesno med seboj [...] medsebojna podaritev se ne sme izmaličiti s tem, da hoče mož ženi 'gospodovati', niti tako, da se žena podredi zaradi svoje nagonke narave itd. (Janez Pavel II. 1982: 34).« Te besede kažejo na izboljšanje položaja ženske.

Leta 1995 pa je papež Janez Pavel II. izdal enajsto encikliko, ki se dotika vprašanj splava in kontracepcije, smatra jih za uboj, gre za dejavnost, s katero človek posega v 'Božje delo'.

»Splav in kontracepcija imata svoje korenine v hedonistični miselnosti, ki vzgaja k neodgovornosti glede spolnosti in predpostavlja egoistično pojmovanje svobode, ki gleda v rojevanju oviro za razvoj lastne osebnosti.«

Patriarhalno pojmovanje žensk se je začelo spreminjati s papežem Janezom XXIII., ki je z okrožnico Mir na zemlji (1963) nakazal novo razvojno smer reševanja ženskega vprašanja. V njej je priznana enakost dostojanstva vseh človeških bitij, v družini so pomembni starši, in ne samo mati, prav tako ni več odvrčanja žensk iz javnega življenja (Jogan 1986: 34-35).

Čeprav nekako priznavajo ženskam enako dostojanstvo kot moškim, tudi ob koncu 20. stoletja papeške enciklike izražajo željo po uveljavitvi »prave poklicnosti žensk«: skrb za družino, gospodinjstvo in otroke. Tako se z videzom enakopravnosti še vedno kaže prepričanje, da je družina kraljestvo žene, še posebej pri pojmovanju ekonomskih temeljev družine, kjer je opazno, da je mož tisti, ki je hranitelj, navzven odgovoren za družino, nekakšen reprezentant družine (glej Jogan 1986: 41-42, 79).

4.5 MODERNO OBDOBJE PODREJANJA ŽENSK

V 17. in 18. stoletju se je moralo krščanstvo braniti in odgovarjati na rast moderne znanosti in filozofije ter tudi drugih gibanj. Ena od značilnosti današnjega krščanstva je povečano razumevanje in sodelovanje med kristjani v različnih delih sveta ter kristjani različnih okolij in tradicij. Vse naštetu kaže na dejstvo, da je krščanstvo svetovna religija in da dopušča raznolikost. Katoliška cerkev je kot družbena institucija vzpostavila svoje vodstvo, ki naj bi služilo za 'skupno dobro', glede na papežev neusmiljen boj proti abortusu in kontracepciji pa ni dvoma, da bi ti cerkveni voditelji, v primeru, da bi imeli dovolj moči, prepovedali

uveljavljanje reproduktivne volje ter zapovedali patriarhat, to pa ne le za verne, temveč za celotno družbo. Kljub temu, da se Katoliška cerkev in njen papež kažeta kot zagovornika pravic žensk, cerkvena administracija vidi žensko le skozi objektiv materinstva. Ženska bi se le brez pečata materinstva lahko uveljavila kot samostojna oseba in enakovredna z moškimi v moči in odločanju. Na splošno je krščanstvo ohranilo Pavlovo protislovnost: na eni strani enakost med spoloma, v praksi pa podrejenost žensk moškimi. Na podlagi odkritij o obstoju in delovanju različnih kultur je mogoče sklepati, da povsod prevladuje androcentrična kultura in da je takšen položaj žensk v družbi ena od resničnih splošnosti. Da se je takšen položaj žensk sploh lahko ohranil, se je iz generacije v generacijo moral smatrati kot nekaj samoumevnega (glej Jogan 1990).

Katoliška cerkev tudi v novem tisočletju vztraja pri svojih naukih, da je skrb za gospodinjstvo in otroke naloga matere, ki mora temu podrediti svoje osebne želje. Različne organizacije za doseganje enakopravnosti spolov kažejo, kakšne so dejanske neenakosti na področju zaposlovanja, izobraževanja, uveljavljanja v javnem in kulturnem življenju in kaj v vsakdanjem življenju prinese takšno podrejanje materinstvu in skrbi za družino, kajti že sama narava teh del je takšna, da dopušča manjšo stopnjo svobode, ker zahteva nenehno prisotnost na 'delovnem mestu' (glej Jogan 2001).

5. O ISLAMU

Beseda islam pomeni poslušnost in mir s predanostjo Alahovi (božji) volji. Pripadniki islama se imenujejo muslimani, kar pomeni pokorni. Islam je vera, vendar ne v takem smislu, kot smo ga navajeni zahodnjaki, to je stil življenja, katerega zaznamuje človekov odnos do boga. Še več, je kultura, so pravila za življenje – ne ene med tolikimi – pač pa tiste bazične in take, ki jih mora vsak upoštevati. Gre za juridične, socialne in čisto človeške aspekte vsakdanjega življenja. Na svetu je okrog ene milijarde muslimanov; v glavnem so na Bližnjem vzhodu, severni Afriki in v nekaterih delih Azije. Islam je druga (za krščanstvom) najbolj razširjena religija, število vernikov pa se najhitreje povečuje. Muslimani imajo nekatere nazore o bogu in zgodovini enake kot judje in kristjani. Najpomembnejši dogodek v muslimanski zgodovini je bilo razodetje božje besede Mohamedu v začetku 7. stoletja. Mohamed je zaslovel kot božji poslanec in prerok. Po izročilu je prejel od boga razodetje, ki pa mu ga je posredoval nadangel Gabrijel. Ta razodetja so bila zapisana v knjigo Koran (Al'Quran pomeni to, kar se bere, recitira) dokončno je bila urejena med letoma 609 in 632. Začetki prve islamske skupnosti segajo v leto 622, ko je Mohamed moral bežati iz Meke v Medino. Ta dan, imenovan hegira, je začetek islamskega veka, zato tudi od takrat ves islamski svet šteje leta. Mohamed je vero osnoval na izkušnjah: stiki z drugimi politeističnimi²⁸ religijami so ga navdahnili k monoteizmu – religiji verovanja v enega boga. Ob raznih trgovskih poteh pa se je Mohamed srečal z judi in kristjani, katerih nauk in osnovno orientacijo je povzel v svoj verski sistem. Islam se je pod prvimi štirimi kalifi razširil po celotnem tedanjem svetu (osmanski imperij). Glavno mesto je bilo Damask (650-750), zavzemal pa je področje od Indije do Atlantika. Pod naslednjim kalifatom Abasidov se je imperij tako razširil in so se v njem začele dogajati razne novosti, da je postal problem sporazumevanje (nova ljudstva, jeziki, nove države ...). Vendar se je islam še vedno širil v Indijo, Turčijo, Afriko, na Kitajsko ... V Evropo je prišel preko Sicilije (11. stol.) in Španije (15. stol.). Danes so muslimani v večini prisotni na Balkanskem polotoku in osrednji Rusiji. Proces dekolonizacije je islamu prinesel nov verski in politični elan. Ponižanja, katerih so bili deležni v času kolonializma in kasneje v času arabsko-izraelskih vojn, so povzročila obračanje k ekstremizmu in obujanju tradicionalnih vrednot (Internet 1). Biti musliman pomeni popolno predanost človeka bogu in njegovim pravilom –

---

²⁸ Politeizem je mnogoboštvo, vera v več bogov. Je oblika religije, starejša od monoteizma, v kateri človek sebe razume kot bitje, izpostavljeno vplivom množice božanstev, ki utelešajo različne funkcije, navadno pa obstaja tudi vrhovno božanstvo (Javornik 1998: 3295).

ŠARIA. Bog²⁹ za muslimana obstaja, je edini, je milostljiv, usmiljen, večern, vsemogočen in popolnoma svoboden. Alah je stvarnik vseh stvari in ljudi, med katerimi je zbudil svoje preroke. Med največjimi so: Abraham (Ibrahim), Mojzes in Jezus (al-masih, kar pomeni mesija), ki je po muslimanskem mišljenju bil rojen iz device (Marije) in je bil vzeti v nebo, ne da bi umrl na križu – saj je Alah poskrbel, da je prišlo do zamenjave osebe – prerok namreč ne mora umreti. Zadnji med preroki je Mohamed (pečati vseh prerokov): po njem ne bo več drugega preroka in z njim se tudi zaključuje razodetje. Zanimivo je to, da Mohamedova žena Hatidža velja za prvo spreobrnjenko v islam in torej za prvo muslimanko. Spoštujejo jo kot eno izmed štirih »čistih žena« islama, med katere prištevajo še faraonovo hči, ki je rešila Mojzesa, Marijo kot Jezusovo mater in Fatimo, Mohamedovo hči (glej Smith 1996, Etienne 1998).

Ko je leta 632 prerok Mohamed umrl, se je muslimanska skupnost ob vprašanju določanja njegovega naslednika razcepila na dve ločini, sunite in šiite. Med obema skupinama ni velikih razlik v verovanju in praksi, le da šiiti častijo svoje imame, voditelje, ki sledijo drug drugemu in veljajo za linijo navdihnenih učiteljev. Več kot tisoč let kasneje pa se je oblikovala tudi tretja, najbolj radikalna ločina, vahabiti. Suniti so verjeli, da bi Mohamedov naslednik, kalif, moral biti človek, ki je za to najprimernejši (izbrali so Abu Bakra). Znani so kot tisti, ki se držijo sune ali Mohamedove prakse - od tod tudi njihovo ime - ter pripadajo tradiciji »kolektivnosti« muslimanov (umi). Predstavljajo približno 90 % vseh muslimanov. Šiiti so tisti, ki so bili v stranki Mohamedovega najbližjega sorodnika, njegovega bratranca in zeta Alija (ta stranka se je imenovala šiat Ali) in so menili, da ga mora naslediti prav on. Od sunitov se razlikujejo po tem, da priznavajo za imame Alijeve potomce, o katerih verujejo, da jih za njihova napotila navdihuje bog, zato sledijo njihovim naukom (glej Smith 1996, Etienne 1998).

Islam je religija, ki poudarja human značaj, saj se ne zadovoljuje z deklarativno ljubeznijo do bližnjega, ampak zapoveduje dejavno pomoč vsem, ki so je potrebni. Med petimi temeljnimi zapovedmi ali t. i. stebri islama je namreč tudi navodilo, da je vsak musliman dolžan pomagati revnim, sirotam vdovam ali ljudem, ki jih je prizadela kakršnakoli nesreča. Človeška solidarnost, ki v krščanskem svetu marsikdaj šepa, je v islamu samoumevno načelo verskega življenja. Pravi islam ne pozna bombnih napadov in ženske so prav tako pomembne kot moški.

Ohranjanje verske tradicije se najbolje odraža v izpolnjevanju petih stebrov islama.

---

²⁹ Alah – beseda izhaja iz sirske besede Alaha in iz hebrejskega korena -el, kar pomeni bog.

5.1 PET STEBROV ISLAMA

Pet stebrov islama kaže, kako je treba muslimansko verovanje upoštevati v vsakdanjem življenju.

1) *Šahada – veroizpoved*: je izjavljanje pripadnosti veri, ponavlja se večkrat na dan: »Ni boga razen Alaha in Mohamed je njegov prerok.« Zajeta je v enem stavku, ki v prvi polovici oznanja poglobitno načelo monoteizma, v drugi pa izraža muslimansko vero v Mohamedovo poslanstvo in njegovo misijo (Smith 1996: 153).

2) *Salat – molitev*. Moliti je treba petkrat dnevno. Moli se v arabščini in sicer ob zori, takoj po poldnevu, sredi popoldneva, takoj po sončnem zahodu in pred spanjem. Moli se lahko na vsakem čistem kraju z obrazom, obrnjenim proti Meki. Molitev vodi imam, ki ga izberejo verniki mošeje, k molitvi pa z minareta kliče mujezin. Če gredo ženske lahko v mošejo, so tam ločene od moških (Smith 1996: 154). Pogoj za vstop žensk je čistost, zato jim je v času mesečnega perila prepovedan, saj so ženske v tem obdobju označene kot nečiste in kot take so prikrajšane celo za molitev. Takšna določila postavljajo ženske v neenakopraven položaj.

3) *Zakat – miloščina*. To je muslimanska obveza, predvsem tistih, ki to zmorejo, da dajo revežem vsako leto najmanj 2,5 % svojih prihrankov in drugih vrednosti. Ideja je, da se vsi rodijo enaki in da vsaka stvar pripada le Alahu. Materialne razlike naj bi bile v svetu vzrok bojev. Pomoč revnim za muslimana pomeni tudi zagotovilo in pripravljenost za prihodnji svet in povračilo na dan sodbe (Smith 1996: 155).

4) *Saum – post*. Med devetim muslimanskim mesecem, ramadanom, muslimani podnevi ne uživajo hrane, niti ne pijejo. Opominja jih, da se dobre stvari v življenju lahko uživajo, vendar ne čezmerno. Prav tako kaže na enakost z reveži. Ramadan je čas za učenje Korana, samodiscipline in za dobrotelost. Post ne velja za tiste, ki takrat potujejo, nosečnice in otroke pod 12 let. Ramadanu sledi veliko praznovanje ali bajram ter potem še veliki bajram. Post pomeni zmožnost samonadzora, da človek z razumom nadzoruje telo in se z njim približuje Alahu (Smith 1996: 155).

5) *Hadž – romanje*. Muslimani upajo, da bodo vsaj enkrat v življenju romali v Meko, da bi obiskali Kaabo. To je svetišče, ki naj bi ga zgradila Ibrahim in eden njegovih sinov, Ismail. Prišlo je v pozabo, vendar ga je Mohamed obnovil za čaščenje Alaha. Hadž je v dvanajstem

muslimanskem mesecu,³⁰ ko milijoni romarjev potujejo v Meko. Tam sedemkrat obkrožijo Kaabo (Smith 1996: 155).

Poleg zgoraj naštetih dolžnosti je muslimanom prepovedano jesti svinjino ter meso živali, ki niso bile zaklane po islamskih običajih, prav tako je prepovedano uživanje alkoholnih pijač, ne smejo hazardirati, krasti, lagati itd.

5.2 KORAN, HADISI IN SUNA

Koran je muslimanska sveta knjiga. V njej je popisano razodetje, ki ga je prejel Mohamed po posredovanju nadangela Gabrijela od Alaha v 7. stoletju. Koran je sestavljen iz 114 glavnih delov – sur, ki so razporejeni od daljših odlomkov h krajšim. Vsako poglavje ima svoje ime in je razdeljeno na verze – ajete. Vsaka ima svojo določilo bodisi po številki bodisi po svoji vsebini. Beseda koran (pomeni brati, recitirati) je po vsej verjetnosti sirskega izvora; qeryana pomeni pisanje oz. besedilo, ki se uporablja v verske namene. Prevaja se ga lahko le za tiste, ki ne razumejo arabščine, nikakor pa se prevoda ne sme uporabljati pri verskih obredih. Kdor namreč postane musliman, se mora naučiti jezika svete knjige. Koran naj bi zajemal dve obdobji prerokovega življenja: obdobje v Meki in obdobje v Medini. Za prvo so značilna kratka poglavja v liričnem slogu, za drugo pa daljša v bolj pravnem slogu (glej Smrke 2000: 266).

Koran je za muslimane Alahova beseda, ki naj bi obstajala pred svetom in človeštvom. Naj bi bil nadaljevanje stare in nove zaveze, predstavlja temeljno celoto norm političnega, družbenega, družinskega in verskega življenja za vsakega muslimana (glej Smrke 2000: 267).

Izvedenci in učenjaki, ki se posebej posvečajo proučevanju Korana in svetih spisov, se imenujejo uleme, fukaha, mule, ajatole. Ti pravzaprav predstavljajo duhovščino, ki je bistveno drugačna od tiste v krščanstvu in zlasti v katolicizmu. Islamska duhovščina ni niti zakramentalna niti posredniška, muslimanski duhovniki pa so bolj podobni judovskim rabinom kot krščanskim svečenikom.

V 8 in 9. stoletju se je Koranu pridružila še zbirka imenovana *Hadisi* (tu je povzetek prerokovih nauk in tradicije na teme versko-socialnega življenja, ki pa niso vsebovane v

---

³⁰ Muslimanski koledar je lunaren, kar pomeni, da leto sestavlja dvanajst luninih obratov okoli zemlje. Muslimansko leto je tako 11 dni krajše od zahodnjaškega, saj šteje le 354 dni (Smrke 2000:264).

Koranu). Razvila se je z zbiranjem in urejanjem Mohamedovih dejanj, govorov in priporočil. Mohamed je bil človek in mu ne pripisujejo nadnaravnih lastnosti. Iz te zbirke je nastala *suna* (izvirno muslimansko izročilo), katera poleg Korana predstavlja drugi vir zakona, šarije. Suno so ustno posredovali prerokovi tovariši, nato pa je bila pisno ovekovečena v Hadisih (Debeljak 1995: 51).

5.3 ISLAMSKO PRAVO – ŠARIJA

Islamsko versko pravo se imenuje šeriat, kar pomeni 'jasna', 'ravna', 'predpisana pot'. Vira za šeriat sta Koran in suna. To pravo daje izčrpna navodila za osebno življenje in za vodenje države. Določa, kaj je obvezno, priporočljivo, poljubno ali priporočeno, nepriporočljivo ter strogo prepovedano. Ti predpisi zadevajo vse plati človeškega življenja in razmerja do boga. V teoriji je šarija božji načrt, je nespremenljiva in vseobsegajoča, ne dela razlik med svetim in posvetnim. V državah, ki so trdnjava islamizma, tj. v Savdski Arabiji in Iranu, je le malo razlik med verskim in državnim pravom. Na splošno ima islam stroge prepovedi in kazni za prestopke, ki naj bi bili nevarni družbi. Šeriat zahteva smrtno kazen za prestopke, kot je umor. Muslimani, ki živijo v nemuslimanskih deželah, so pogosto razpeti med potrebo, da se ravnaajo skladno z zakoni in navadami dežele, in željo, da bi živeli po islamu, kot ga narekuje Koran. Primer so šolska športna oblačila, kot so kratke hlače in trikoji, ki lahko ogrožajo islamske navade oblačenja; izdajanje knjig, ki veljajo za bogokletne (če obravnavajo Alaha brez spoštovanja), se lahko šteje za prestopke. V moderni muslimanski družbi je ravnanje strogo po njej nemogoče, tako da sobiva z zakonodajami, posnetimi po evropskih (Smrke 2000: 274, Thoroval 1998: 222).

Razvile so se štiri pravne šole: malekiti, hanifiti, šafiiti in hanbaliti. Pravniki so človekova dejanja razdelili v pet kategorij: *obvezno dejanje* (npr. opravljanje verskih obredov), *priporočljivo dejanje* (npr. dodatne molitve poleg obveznih), *indiferentno dejanje* (dejanja, ki niso ne prepovedana ne priporočljiva), *graje vredno dejanje* (nekaj, kar splošno soglasje ne priznava), *prepovedano dejanje* (npr. kršitev pravil posta).

5.4 ŽENSKÉ V ISLAMSKI TRADICIJI SKOZI RAZLIČNA OBDOBJA

Islam velikokrat enačijo z nestrpnostjo in zatiranjem žensk. Islam ne zatira žensk, je pa res, da se je to vprašanje pojavilo, ko so islam začeli preučevati drugi, zlasti evropski orientalisti. Z ustanovitvijo orientalskih inštitutov so pravice žensk v islamu naenkrat postale problematične.

Islam priznava enakopravnost spolom, vendar prav tako meni, da sta si moški in ženska različna, zato imata tudi specifične vloge. Ženska ima v islamu vlogo soproge in matere, vzgaja svoje otroke in skrbi za družinsko ekonomijo. Ločitev je dovoljena, ko se vse druge rešitve pokažejo kot neadekvatne. To je zadnja rešitev za težave med zakoncema. Poligamija je v islamu dovoljena, vendar pod določenimi pogoji. Je poskus reguliranja odnosov v skupnosti, definirana kot možnost in ne kot obveznost, dovoljeno je imeti največ štiri žene, vendar za to obstajajo stroga pravila. Muslimanka se ne sme poročiti z osebo, ki ni musliman. Musliman se lahko poroči s kristjanko ali židinjjo, vendar mora žena njune otroke vzgajati v duhu islama.

Pokrivanje ženskega telesa ima svoj smisel. Pokrivanje (razen obraza, rok do zapestja in nog do členkov) žensko ščiti pred nepovabljenimi pogledi moških, kar pripomore k družbeni morali.

5.4.1 ŽENSKÉ PRED POJAVOM ISLAMA

V predislamski Arabiji so z žensko ravnali kot s sužnjo, bila je zgolj lastnina, objekt spolne zadovoljitve moškega in skoraj brez vseh pravic. Nasilje v družinah je bilo pogosto, ženske dojenčke pa so ponavadi žive zakopali v puščavskem pesku. Pravic ženska ni imela, šele z obnovo islama se je marsikaj spremenilo. Zakonska zveza je bila naključje, zelo ohlapno definirana, brez moralnih in materialnih obveznosti, edini zadržek moža pri ločitvi je predstavljala ženina močna družina. Vladala je neomejena poligamija. Ženske naj bi bile le lastnina moških, možje naj bi z ženskami ravnali, kakor so želeli, kar se kaže v njihovih porokah z lastnimi sestrami, hčerami in materami. Ženske prav tako niso imele pravice do moževe ali očetove dediščine, namesto tega so bile same predmet dedovanja. Rojstvo hčerke je predstavljalo nesrečo in pogosto naj bi jih v otroštvu kar žive zakopali, če jim jih ni uspelo zamenjati za kakšno domačo žival ali prodati v suženjstvo (glej Smith 1996).

Mohamed je želel izkoreniniti običaje, ki so veljali v predislamskem svetu, kjer žensk niso priznavali za človeška bitja. Koranske reforme naj bi zelo izboljšale položaj žensk, saj naj bi Koran v primerjavi s prejšnjimi obdobji prinesel večjo enakopravnost moških in žensk.

5.4.2 POJAV ISLAMA IN SPREMEMBA V POLOŽAJU ŽENSK

V 7. stoletju je islam začel dejaven boj proti izprijenosti, ki se je razširila v arabski družbi (npr. vdova prejme četrtino zapuščine svojega moža, če ta ni imel potomcev, in osmino v

nasprotnem primeru) in prišlo je do precejšnjega izboljšanja položaja žensk v primerjavi z življenjem, ki so ga imele v predislamski Arabiji. Koran je reformiral zakone in običaje arabske patriarhalne družbe in postavljene so bile določene omejitve. Koran namreč nalaga možu, da mora v celoti skrbeti za svojo ženo, otroke, ne glede na lastno revščino in ženino premoženje. Ženskam daje pravico do neodvisnega upravljanja z osebnim premoženjem. Poligamija je bila še vedno dovoljena, a omejena na največ štiri žene. Razširjena dopolnitev poligamije je bila konkubinat³¹ (Smith 1996: 156). Hipoteza, da so ženske v Islamu domnevno zatirane, se je pojavila šele v 15. stoletju s strani orientalistov. Islam ne potrebuje nobenega feminističnega gibanja in poseganja v ženski družbeni sistem, saj so pravice žensk, kot tudi sama liberalizacija, jasno izražene v Koranu in suni.

Ženska v islamu ni tista, ki bi samo sedela doma, kuhala in prala, saj ima nešteto možnosti izobraževanja in vključevanja v družbo, v islamski državi pa je njena dolžnost ravno tako stremeti k napredku v družbenem življenju (A. Pašić 2002: 136-139).

Zakonska zveza je bila razglašena za sveto in kot edino zakonito mesto spolnega akta. Poroka je bila možna le z nevestino privolitvijo, mož pa lahko od nje zahteva, da skrbi za otroke, da je zvesta in poslušna. Mož v zakonu prevzame vse moralne ter materialne obveznosti in je dolžan ženo vzdrževati. Ločitev sicer ni prepovedana, vendar jo ima islam za nujno zlo. Detomor je strogo prepovedan. Ženske so bile soudeležene pri dedovanju, kar je poseben napredek (Smith 1996: 156–158).

Islam je s svojim nastankom pomenil prelomnico v dožemanju žensk, le-te so dobile zakonit status s pravicami in dolžnostmi, vendar so vseeno ostale podrejene moškimi v njihovih družinah, kar odseva resničnost in vrednote takratne patriarhalne družbe.

Tudi Mohamed govori o enakopravnosti žensk in moških po naravi ter socialnem položaju in po mnenju mnogih naj bi koranske reforme nedvomno izboljšale položaj žensk. Ženskam je namenjeno kar celo poglavje v Koranu, ki se začne takole:

»O, ljudje, bojte se svojega Gospodarja, ki vas je ustvaril iz ene osebe in mu iz nje ustvaril družico. Iz njiju se je razmnožilo mnogo moških in žensk. In bojte se Boga, od katerega pričakujete pomoč, in ohranite družinske vezi. Alah vas resnično nadzoruje.« (Koran 4:1).

---

³¹ Konkubinat je izvenzakonska življenjska skupnost moškega in ženske, priležništvo. Konkubina je priležnica. Gre za obliko harema. Moški ima lahko toliko priležnic, kot si jih s finančnega vidika lahko privoščijo (Hadžić 1987: 199).

5.4.3 MOHAMED IN NJEGOV ODNOS DO ŽENSK

Mohamed je bil rojen okrog leta 570 po krščanskem štetju v Meki in je bil trgovec. Ko je bil star petindvajset let, se je poročil z vdovo Hadidžo, imel z njo dva sinova in štiri hčere, od katerih je najbolj poznana hčerka Fatima. Ker je bil zelo pobožen mož, se je pogosto umikal v puščavo, v samoto, da bi se lahko poglobljal v razmišljanje. Leta 610 je v votlini Hira na Gori luči doživel vizijo srečanja z angelom Gabrijelom, ki mu je v imenu boga stvarnika ukazal, naj oznanja, recitira, kar mu bo sporočeno. Po triletni prekinitvi je na različne načine sprejemal božja sporočila vse do smrti leta 632. Razodetja, ki jih je slišal, je sporočal svojim bližnjim in tistim, ki so mu sledili. S svojim Koranom – božjo besedo edinega boga – pa je v pretežno poganskem okolju domače Meke naletel na nasprotovanje, zato se je leta 622 s svojimi privrženci umaknil v sosednji Jarib, današnja Medino. Tudi tam je prišlo do sporov, nakar se je leta 630 zmagoslavno vrnil v Meko in si mesto podredil. Na kameli je sedemkrat objezdil Kaabo in Meko razglasil za sveto mesto islama, zato je od takrat postalo romanje v Meko sveta islamska dolžnost. Mohamed je umrl leta 632 v Medini (glej Kerševan in Svetlič 2003: 11-12).

Za razumevanje položaja žensk pa je pomemben tudi Mohamedov odnos do svojih žena. Zagovarjal naj bi patriarhalno stališče vladavine moškega in podrejenosti ženske. Poskušal je izboljšati položaj žensk tedanjega časa, a vendar brez opuščanja patriarhalnih pojmovanj. Mohamed se je pri 25 letih oženil s Hadidžo, ki je imela 40 let in je bila bogata. Skupaj sta bila vse do njene smrti, tj. 24 let, bila sta srečno poročena in ona mu je rodila vse otroke razen enega. Imela sta le deklice, zato sta posvojila dva dečka. Mohamed je bil na Hadidžo zelo navezan in ji je celo ostal zvest vse do njene smrti, ostal je monogamen, čeprav je bila poligamija³² v tistem času navada vseh velikih mož. Po njeni smrti, ko je bil star že 50 let, se je poročil z Suado. Njegova tretja žena je postala 17-letna Ajša, ki se je kljub starosti razvila v dominantno ženo, sposobno nositi vlogo prerokove žene. Naslednje žene so bile: Hafsa, Um Salama, Zajnab, Safija, Džuvarija, Um Habiba in Majmuna.

5.5 ŽENSK V KORANU

Podoba islama je v nemuslimanskem svetu največkrat predstavljena skozi podobo muslimanske ženske in njenega položaja v družbi in družini. V ospredje te podobe stopata

---

³² Poligamija pomeni zakonsko zvezo ene osebe z več osebami nasprotnega spola.

»nevidnost« ženske in mnogoženstvo. Z nevidnostjo je mišljena zakritost ter njena opazna odsotnost v javnem prostoru. Ob prebiranju Korana lahko vidimo, da obe značilnosti nimata takšne teže. Koran nikjer ne predpisuje zakrivanja obraza, govori le o napotkih o skromnosti in zadržanosti žensk. Radikalni predpisi o popolnem zakrivanju obraza imajo svoj izvor drugod in ne v Koranu. Mnogoženstvo, poroka moškega z več ženskami hkrati, je dovoljeno, vendar omejeno z zahtevo po pravičnem in enakem ravnanju z vsemi ženami. Koran obsežno opisuje in opredeljuje položaj žensk, namenjeno jim je celotno 4. poglavje, oziroma 4. sura, ki nosi naslov Ženske (En – Nisa). Poglavje v prvih šestih delih govori o pravicah, ki pripadajo ženskam v muslimanski skupnosti. V prvem delu govori o dolžnosti skrbnikov do sirot in vdov, v drugem o enakih pravicah moških in žensk ter o novih pravilih dedovanja, v tretjem delu so opisani predpisi ravnanj z ženo, četrti del govori o tem, s katerimi ženskami se musliman ne sme poročiti, peti del govori o pravici ženske do svobodnega razpolaganja z lastnino, šesti del pa prinaša rešitve nesoglasij med možem in ženo v zakonu (glej Kerševan in Svetlik 2003: 33-34).

Koran ne dela vrednostne razlike med moškimi in ženskami, drugače pa je s položajem ženske v družinskem in družbenem življenju, kjer je njen položaj neenakopraven in podrejen. *»Moški so nadrejeni ženskam, ker jih je Bog odlikoval - povzdignil ene bolj od drugih in ker izdajajo denar iz svojega premoženja zanje.«* To je verz 4. sure, ki ga bom opredelila kasneje, ki dovoljuje/svetuje tudi telesno kaznovanje žene, ki se ne podreja.

Podrejen, neenakopraven položaj ženske se kaže v več določilih: pred sodiščem lahko eno moško pričo nadomestijo dve ženski, mož lahko razdre zakonsko zvezo tako, da ženo odslovi, medtem ko žena lahko razdre zakon le sporazumno, ženska lahko deduje le polovico tistega, kar lahko deduje moški itd. Kljub vsemu pa ne moremo reči, da je ženska v Koranu brez pravic in zaščite, kajti možev nadrejen položaj vključuje tudi zaščitniško vlogo in obveze do žene (Kerševan in Svetlik 2003: 35).

Koranska določila so začela urejevati položaj žensk v patriarhalnem okolju in obdobju, v katerem je prevladoval brezpraven in podrejen položaj žensk. Določila in napotila omogočajo, oziroma dopuščajo, različne razlage in prakse, od patriarhalnih do liberalnih. Kakorkoli, Koran je zagotovo uredil in izboljšal položaj žensk in žena, jim zagotovil pravice in zaščito.

V nadaljevanju bom predstavila izbrana koranska besedila, v katerih je opisan in opredeljen položaj žensk. Izhajala bom iz dela Koran (Kerševan in Svetlič 2003).

a) NARAVA, STATUS ŽENSKÉ

Spodnji ajet 33. sure kaže na to, da so ženske izenačene z moškimi. Dolžnost žensk je, da so ponižne, vdane bogu in da se zatekajo k molitvi večkrat na dan. V verskih dolžnostih sta torej oba spola izenačena, vendar kot sem že prej omenila, je drugače z družbenim in družinskim življenjem, kjer gre za neenakopraven in podrejen položaj žensk (4:34): ženske so bile ustvarjene za sopotnice moških (16:72) , eno moško pričo lahko nadomestita dve ženski (2:282), ženske so v času mesečnega perila nečiste, mož se jim lahko približa le, ko se očistijo (2:222) (Kerševan in Svetlik 2003: 34).

»Muslimanom in muslimankam in vernikom in vernicam in poslušnim moškim in poslušnim ženskam in iskrenim moškim in iskrenim ženskam [...] in moškim, ki svoja sramna mesta čuvajo, in ženskam, ki svoja sramna mesta čuvajo, in moškim, ki veliko Alaha omenjajo, in ženskam, ki veliko Alaha omenjajo, Alah je njim odpuščanje in nagrado veliko pripravil!« (33:35).

»Moški so nadrejeni ženskam, ker je Bog odlikoval ene bolj od drugih in zaradi tega, ker izdajajo od svojega premoženja. Častivredne ženske so poslušne in v odsotnosti skrbijo za tisto, kar varuje bog. Tiste, za katere se bojite, da bi se uprle, tiste posvarite! Preženite jih iz ležišč in potepajte jih[.]!« (4:34).

»In Bog vam je ustvaril družice iz vas samih in vam iz vaših družic ustvaril sinove in vnuke in oskrbel vas je z dobrotami.« (16:72).

»[Z]a priči pokličite dva moška izmed vas! Če ni dveh moških, potem moškega in dve ženski – taki, ki sta vam kot priči po godu. Dve pa zato, če se ena izmed njiju zmoti, jo druga opomni[.]« (2:282).

»In vprašajo te glede mesečnega perila. Reci: 'To je nadloga!' Med menstruacijo se držite stran od žena, dokler niso čiste. Ko so se nato očistile, pojdite k njim tako, kot vam je zapovedal Bog! Bog ljubi tiste, ki se kesajo, in ljubi tiste, ki se drže čiste!« (2:222).

b) ODNOSI MED ŽENSKAMI IN MOŠKIMI

Moški imajo oblast nad svojimi ženami, so boljši od žensk in so jih dolžni vzdrževati, med njimi naj bi vladala ljubezen in usmiljenje (30:21). Možje lahko neposlušno ženo fizično kaznujejo. Koran žene primerja z njivo, s katero lahko moški naredi karkoli (2:223). Če bi

prišlo do razdora v zakonu, Koran svetuje, da je potrebno poiskati razsodnika z ženine in z moževe strani. Če se želita pobotati, ju bo bog spravil (4:35).

»Eno od njegovih znamenj je to, da je iz vas samih ustvaril družice, da pri njih najdete uteho. In storil je, da med moškim in žensko vlada ljubezen in usmiljenje. To so znaki za ljudi, ki razumejo.« (30:21).

»Vaše žene so vaše njive, pojdite k vašim njivam, kadar hočete! Storite nekaj za vaše duše in bojte se Boga.« (2:223).

c) DRUŽINA, VLOGA MATERE IN OČETA

Družina je osrednja institucija v muslimanski družbi in predstavlja zaščito morale pri posamezniku ter ustvarja primeren kontekst za izvajanje zakonskih dolžnosti. Tradicionalna muslimanska družina je patriarhalna, razširjena in vključuje tri ali štiri generacije pod isto streho. Moški varujejo interese žensk, žena pa mora varovati pravice svojega moža in paziti na ugled. Če je neposlušna, lahko mož z njo fizično obračuna. Koran zagotavlja ženski, da je preskrbljena in vzdrževana, vsaj dokler spoštuje predpisane norme. Čast družine in njenih moških članov je odvisna od obnašanja žensk v družbi, predvsem od predporočne deviškosti sester in hčera. Primarna naloga ženske znotraj družine je, da se posveča gospodinjstvu in vzgoji otrok ter ostalim članom družine. Moški dominira in skrbi za družino (Huršid 1989: 23-26).

Materinstvo je v islamu zelo spoštovano in ženska kot mati uživa poseben položaj. Ko se ženska poroči, gre živeti k moževi družini, kjer ima sprva nizek položaj, ko pa postane mati, ali še boljše, mati moških potomcev, se njen položaj na hierarhični lestvici dvigne. Pri vzgoji otrok naj bi sodelovala oba starša, vendar pa je vloga matere pri izobrazbi otrok in pri oblikovanju njihovega karakterja pomembnejša (Huršid 1989: 36).

»Možje so podporniki in skrbniki žena, ker je Alah nekatere odlikoval in dvignil nad drugimi in ker oni trošijo svoje imetje za vzdrževanje žena. Dobre žene so poslušne Bogu in ob odsotnosti moža varujejo skrivnosti, čast in imetje, ker tudi Alah varuje njih. Ženam, za katere mislite, da bodo neposlušne, svetujte, pustite jih same v postelji in jih pretepite[.]« (4:34).

»Človeku smo zapovedali, da mora spoštovati svoje starše. Mati ga je dolgo časa nosila, ga dve leti dojila. Zato pokaži hvaležnost Bogu in svojim staršem.« (31:14).

d) POROKA IN ZAKONSKA ZVEZA

Poroka v islamu je dolžnost in se v osnovi vzpostavlja kot pogodba (30:21). Njena veljavnost je odvisna od sposobnosti pogodbenih strank, ki morata biti v skladu z islamskim zakonom polnoletni in sposobni presoje. Privolitev mora biti obojestranska v navzočnosti dveh prič. Zakon naj bi bil odnos med dvema osebama, ki si delita podoben pogled na življenje in moralo, zato za muslimana v splošnem ni dovoljeno, da se poroči z nemuslimanom (2:221). Poroka zahteva veliko medsebojnih pravic in dolžnosti (Huršid 1989: 38).

»Eden od božjih znakov je, da je za vas ustvaril družice, da se pomirite pri njih, in med vama je ustvaril ljubezen in usmiljenje.« (30:21).

»Ne ženite se z mnogobožkami, dokler ne postanejo vernice! Sužnja, ki veruje, je boljša od mnogobožke, čeprav vam je všeč. Ne možite svojih žensk z mnogobožci, dokler ti ne postanejo verniki. Še suženj, ki veruje, je boljši od mnogobožca, čeprav vam je všeč. Taki kličejo pekel, a Alah s svojo zapovedjo poziva v raj in odpušča. Tako pojasnjuje svoje zapovedi ljudem, da bi razmislili.« (2:221).

Zakonske zveze muslimanov so v večini vnaprej dogovorjene s strani staršev, ki že kmalu po rojstvu otroka iščejo primerne budočega partnerja zanj. Veliko vlogo pri izbiri igra ekonomski položaj budočega partnerja, oziroma njegove družine. Pomemben del poročne pogodbe je določitev poročnega darila ali dote,³³ ki jo mora ženin plačati nevesti. Prvo polovico dobi takoj, druga pa ji pripada v primeru ločitve ali smrti moža (4:4) (Huršid 1989: 38).

»Dajte ženam njihova poročna darila z veseljem, in če vam one podarijo kaj od tega darila, uživajte v tem!« (4:4).

Muslimanka v zakonu ohrani svoje pravice, ostane lastnica svoje lastnine in z njo razpolaga sama.

»Ne želite si tistega, s čimer je Bog obdaril nekatere izmed vas. Moškim pripada del tistega, kar so zaslužili, pa tudi ženskam pripada del tistega, kar so zaslužile. Prosite Boga, naj vam podeli del svojega obilja.« (4:32).

---

³³ Napačno je mišljenje, da se z doto budočo nevesto kupi od njenega očeta. Gre za obvezno darilo ženina, s katerim le-ta izkaže spoštovanje do svoje budoče žene. To darilo ni nujno v denarju, lahko je v zlatu, srebru, živalih ... (Huršid 1989: 38).

Zakonska zveza poleg drugih obveznosti zahteva tudi, da oba drug drugemu zadovoljita seksualne potrebe. Spolni odnos med menstruacijo pa je strogo prepovedan. Prvi del spodnjega ajeta napeljuje na misel, da imajo lahko moški odnos z žensko, kadarkoli si pač zaželi, drugi del pa napeljuje na to, da naj bi bil spolni odnos dejanje pobožnosti in spoštovanja. Med spolnim odnosom naj bi srečali Alaha.

»Vaše žene so vaša obdelana polja, zato obdelujte svoja polja, kakor želite. Vendar naredite kaj tudi za svoje duše. Bojte se Alaha, kajti vedite, da se boste srečali z njim. In veselijo naj se verniki.« (2:223).

e) POLIGAMIJA

»Če se bojite, da z osirotelimi ženskami ne boste pravični, potem se ženite tudi s temi, vam dovoljenimi ženskami, ki se vam lepe zdé, vzemite po dve, po tri, po štiri! In če se bojite, da pravični ne boste, potem samo z eno, ali s tistimi, ki v vaši so oblasti! Tako se boste najlažje pristranskosti obranili.« (4:3).

To je edini verz v Koranu, ki omenja poligamijo. Pomembno je, da če moški ne more zagotoviti, da bo ravnal z vsemi ženami enako in pravično, ne samo v materialnem smislu, pač pa tudi v ljubezni in naklonjenosti, se ne sme poročiti z več kot eno ženo, to pa je razlog, zaradi katerega muslimani v večini ne živijo v poligamiji. Lahko celo rečemo, da je Koran bolj naklonjen monogamiji, ker je skoraj nemogoče biti enako pravičen do vseh žen (4:129). Poligamija je dovoljena le v posebnih pogojih in okoliščinah: ko gre za večjo številčnost žensk (neenako razmerje rojstev), kadar ženska po poroki zboli in je neplodna ipd. Koran za poligamijo postavlja težke pogoje, ki na tak način izključujejo mnogoženstvo in vodijo k monogamiji: mož mora vsaki ženi omogočiti lasten del hiše, čustveno in telesno se mora predajati vsem enako ipd. (Hadžić 1987: 203).

Ko se moški znova poroči, ima prva žena večje pravice, od nje pa je tudi odvisno, če se moški sploh lahko poroči z drugo, kajti imeti mora njeno privoljenje (Smith 1996: 157).

Glede na to, da sta moški in ženska oba človeški bitji in imata enake pravice, bi obema moglo biti dovoljeno enako število partnerjev. Tako lahko ugotovimo, da je ideja poligamije diskriminatorna do žensk; je moška prednostna pravica.

»Ne boste mogli enako pravično ravnati z vsemi svojimi ženami, četudi bi se trudili. Zato ne bodite preveč naklonjeni eni ženi, da ne zanemarite drugih.« (4:129).

f) PREŠUŠTVOVANJE

»Za tiste izmed vaših žena, ki razvrat zagrešijo, proti njim štiri priče najдите med vami, da pričajo. In če pričajo, takšne žene v hiši držite, dokler jih smrt ne usmrti ali pa jim Alah kakšnega izhoda ne najde!« (4:15).

V islamu je seksualni odnos med moškim in žensko, ki nista poročena, strogo prepovedan. Prešuštvo ali zina pomeni nedopustne spolne odnose, obsega pa tako nečistovanje (spolno občevanje neporočenih oseb) kot prešuštvovanje. Če žena zagreši razvratno dejanje, mora mož, če jo želi kaznovati, najti štiri priče, ki to dejanje potrdijo. Ker pa je ponavadi to težko izvedljivo, saj bi morale biti te štiri priče navzoče neposredno pri dejanju, pa je, kot pravi Hadžić (1987: 200), moškemu in ženski dana možnost, da štirikrat prisežeta pri bogu, da do prešuštva ni prišlo. Če pride do kaznovanja, sta kaznovana oba akterja, moški in ženska (4:15-16). Kaznuje se brez usmiljena, in sicer s stotimi udarci z bičem, razen če se pokesata in poboljšata (24:2). Kaznuje se tudi tisti, ki žene obrekuje in ne pripelje štirih prič.

»In kaznujte med vami oba, moškega in žensko, ki grešita, če pa se pokesata in poboljšata, ju ne kaznujte! Bog sprejema kesanje in je milosten!« (4:16).

»Prešuštnici in prešuštniku, vsakemu od njih naložite sto udarcev z bičem. Njihovemu kaznovanju naj prisostvuje skupina vernikov.« (24:2).

g) LOČITEV

Koran dopušča ločitev, vendar morajo biti razlogi zanjo upravičeni in osnovani na zakonu. V vseh primerih ločitve, razen v primeru ženine nezvestobe, je mož dolžan ženi dati poročno darilo in ji pomagati pri preživetju vsaj tri mesece. Njena odslovitev mora biti opravljena na prijazen način (Hadžić 1987: 201).

»Ko zapustite žene in ko preteče njihov čas čakanja, tedaj jih dostojno zadržite ali se dostojno ločite od njih! Ne prizadevajte jim škode ali nasilja!« (2:231).

»Ravnajte lepo z ženami! Ne ločujte se od njih, če boste do njih začutili odpor, ker je možno, da vi nekaj sovražite, Bog pa v tem vidi nekaj dobrega.« (4:19).

»Zapuščeniim ženskam pripada dostojna oskrba! To je dolžnost bogaboječih.« (2:241).

Islam pozna tri oblike ločitve: ločitev, ki jo zahteva mož, ločitev, ki jo zahteva žena in ločitev s sodnim odlokom. Ženska lahko zahteva ločitev: če ne ve, kje je mož, če je zaprt, če zavrne preskrbo zanjo, zaradi hude revščine in impotence. Oba pa lahko zahtevata ločitev zaradi zapustitve, bolezni, duševne bolezni, slabega ravnanja, nemoralnosti in nepravilno sestavljene poročne pogodbe. Žena ima lahko več razlogov za zahtevanje ločitve in jo lahko večkrat upraviči kot njen mož. Po ločitvi otroci ostanejo v materinem skrbništvu, živijo pri njej doma, oče pa mora skrbeti za hrano in obleko (Ally 1996: 200, 236-237).

Ločitev je dokončna, ko pretečejo trije mesečni menstrualni cikli, da se ugotovi, če je ženska noseča in če je, do ločitve ne sme priti.

»Ločene ženske morajo čakati na ločitev tri mesečne cikluse. Ni jim dovoljeno skrivati, kar je Bog ustvaril v njihovih maternicah, če verjamejo v Boga in Sodni dan. Njihovi možje imajo pravico, da se pobotajo z njimi, če hočejo storiti dobro delo.« (2:228).

Ločitev pa je otežena še zato, ker Koran predpisuje, da se mož ne more ponovno poročiti z ženo, od katere se je ločil, dokler se ona ne poroči z drugim in jo ta dokončno pusti.

»Če mož ponovno pušča ženo, mu ni dovoljeno ponovno jo vzeti v zakon, vse dokler se ne poroči z drugim. A če jo ta drugi odpusti, ni greh, če se drug k drugemu vrmeta.« (2:230).

Po ločitvi, razen v primeru ženine nezvestobe, je mož dolžan ženi dati drugi del poročnega darila in ji omogočiti preživetje.

h) OBLAČENJE

Zakrivanja ni uvedel Mohamed, saj se ženske za časa njegovega življenja niso zakrivala, do njega so hodile svobodne in odkrite. Do zakrivanja je prišlo, ko so Arabci prišli v stik z drugimi narodi. Koran svojim vernikom predpisuje spodobnost, še posebej ženskam. Kaže se v nošnji primerne obleke in pajčolana. Namen tega pa je obvarovati žensko dostojanstvo in čast ter jo zaščititi pred nadlegovanjem moških (Hadžić 1987: 206).

»Reci vernicam, naj spustijo svoje poglede in naj zakrivajo svoje spolne organe ter kažejo od delov telesa le tisto, kar je potrebno [...] in naj kažejo svoje okrase le svojemu možu, očetu, tastu, sinovom, pastorkam, bratom [...] in naj med hojo ne udarjajo z nogami, da se ne bi zvedelo za okrase, ki jih skrivajo.« (24:30, 31).

i) DEDOVANJE

»Moškim pripada del tega, kar so zapustili starši in sorodniki, in ženskam pripada del tega, kar so zapustili starši in sorodniki, pa če je tega malo ali veliko bilo; vsakemu določen del.« (4:7).

Mohamed je želel izkoreniniti običaje, zaradi katerih ženske niso bile svobodne in neodvisne, zato je spremenil določila o dedovanju. Ženska ima pravico do deleža dediščine, ki je enak polovici deleža, ki ga podedujejo moški. Tako se je izboljšal tudi socialni položaj žensk, ki s svojo lastnino lahko prosto razpolagajo. Najprej deduje zakonec, nato oče in mati, šele potem otroci.

»Alah vam ukazuje, da pri dedovanju vaših otrok moškemu pripada del, kot ga dobila dve ženski; če so dediči ženske, podedujejo dve tretjini zapuščine umrlega; če je dedič en ženski otrok, dobi polovico zapuščine.« (4:11).

6. PRIMERJAVA OBRAVNAVE ŽENSK V KRŠČANSTVU IN ISLAMU

Z analizo svetih tekstov, na eni strani krščanskih in na drugi islamskih, bodo obravnavani posamezni segmenti družbenega življenja, oziroma predvsem pojmovanje odnosa do žensk. Zanima nas, kako določene tematike glede žensk obravnavajo teksti v krščanstvu in teksti v islamu. Koran in Sveto pismo predstavljata nek ideal, lahko tudi vzorec obnašanja, vendar se zavedam, da je lahko v resničnem življenju, v realnosti stvar drugačna. Obe knjigi zahtevata določen odnos do življenja, obe sta spoštovani in obe sta vodilo za razvoj določenega tipa osebnosti, družinskega življenja, družbenega življenja, odnosov znotraj in zunaj družinskega življenja in navad.

V primerjavi bodo upoštevane naslednje teme, s pomočjo katerih se bo postavljena hipoteza ovrgla ali potrdila.

Diskriminacija med spoloma je prisotna v islamu in Katoliški cerkvi. Muslimani in kristjani so ustvarili družbi, ki temeljita na patriarhalnem odnosu, ženske so neenakovredne in podrejene moškim.

- Položaj ženske nasproti moškemu;
- Javno življenje in zakrivanje;
- Zakonska zveza in ločitev;
- Poligamija in monogamija;
- Družina;
- Kontracepcija;
- Dedovanje.

6.1 POLOŽAJ ŽENSK NASPROTI MOŠKEMU

Pri tej temi se začne obravnavati položaj žensk na samem »začetku« z Adamom in Evo ter se nadaljuje kronološko do modernega časa.

Krščanstvo

Na začetku je bila vloga moškega in ženske postavljena enakopravno, vendar pa ta vloga kasneje stopi v ozadje, nasledi jo ideja o ženski kot manjvredni osebi, ki mora biti svojemu možu in moškemu nasploh pokorna, ženska postane človekova *pomočnica*.

»Ni dobro za človeka, da je sam: naredil mu bom pomoč, ki mu bo primerna. [...] Bog pošlje trdno spanje Adamu in mu vzame eno izmed reber[.] Iz tistega rebra stori Bog ženo in jo pripelje k Adamu. Bog imenuje to ženo Možinjo, zato ker je vzeta iz moža.« (1 Mz 2:18-25).

Kasneje so zgodbo o Adamu in Evi jemali kot nekakšen dokaz, da so ženske lahkoverne ter primerne le za vzgojo otrok in vlogo gospodinje. Tako lahko rečemo, da je zgodba o raju utrdila patriarhalno strukturo vsakdanjega življenja.

Nadalje je ženska označena kot *lastnina* moškega.

»Ženska je manjvredno bitje, ki ga Bog ni ustvaril po svoji podobi. Naravnemu redu ustreza, da žene služijo možem.« (Avguštin v Ranke-Heinemann 1992: 85).

Ženske prav tako niso smele jesti skupaj z moškimi. Položaj ženske pa se tudi v Novi zavezi bistveno ne spremeni, mogoče navidezno, dejansko pa ne, kajti ženska je še vedno pojmovana kot manjvredno bitje, ki je odvisno od svojega moža.

»Žene naj bodo podrejene svojim možem kakor Gospodu, mož je glava ženi, kakor je Kristus glava Cerkvi.« (Ef 5:22-25).

Tudi sholastik Akvinski je zagovarjal tezo, da ženski ni mogoče zaupati kakršnekoli obveznosti, odgovornosti in da mora biti pod stalno zaščito moškega. Žena je koristna samo v gospodinjstvu in pri oploditvi, drugače je za moža brez pomena.

Čeprav danes nekako priznavajo ženskam enako dostojanstvo kot moškim, pa papeške enciklike ob koncu 20. st. še vedno uveljavljajo željo po uveljavitvi »prave poklicnosti žensk«: skrb za družino, gospodinjstvo in otroke.

V sodobnem katoliškem nauku se sicer govori o izenačenju moških in žensk, vendar le v obliki enakega dostojanstva ljudi kot oseb, ne pa tudi konkretno. Katoliška cerkev še danes zastopa stališče, da je moški nosilec posebnih družinskih nalog in pravic, predstavlja ekonomski temelj družine in navzven zastopa družinske člane.

Islam

V Koranu v zvezi s stvarjenjem ljudi ni zaznati moške superiornosti, kajti Koran vedno govori v smislu popolne enakosti med spoloma, tako da nisem našla izjave o tem, da bi bil moški ustvarjen pred žensko.

V predislamski Arabiji so z žensko ravnali kot s sužnjo, bila je zgolj *lastnina*, objekt spolne zadovoljitve moškega in skoraj brez vseh pravic. Mohamed je želel izkoreniniti običaje, ki so veljali v predislamskem svetu, kjer žensk niso priznavali za človeška bitja. Koranske reforme naj bi zelo izboljšale položaj žensk; Koran naj bi v primerjavi s prejšnjimi obdobji prinesel večjo enakopravnost moških in žensk, vsaj v formalnem smislu.

Dolžnost žensk je, da so ponižne, vdane bogu in da se zatekajo k molitvi večkrat na dan. V verskih dolžnostih sta torej oba spola izenačena. Ženske so bile ustvarjene za *sopotnice* moških (16:72).

»In Bog vam je ustvaril družice iz vas samih in vam iz vaših družic ustvaril sinove in vnuke in oskrbel vas je z dobrotami.« (16:72).

Moški imajo oblast nad svojimi ženami, so boljši od žensk in so jih dolžni vzdrževati, med njimi naj bi vladala ljubezen in usmiljenje (30:21). Možje lahko neposlušno ženo fizično kaznujejo. Koran žene primerja z njivo, s katero lahko moški naredi karkoli (2:223).

»Eno od njegovih znamenj je to, da je iz vas samih ustvaril družice, da pri njih najdete uteho. In storil je, da med moškim in žensko vlada ljubezen in usmiljenje. To so znaki za ljudi, ki razumejo.« (30:21).

»Vaše žene so vaše njive, pojdite k vašim njivam, kadar hočete! Storite nekaj za vaše duše in bojte se Boga.« (2:223).

6.2 JAVNO ŽIVLJENJE IN ZAKRIVANJE ŽENSK

Krščanstvo

Ženski ni priznana sposobnost sodelovanja v javnem življenju. Ženska je označena kot zakonska žena, mati in gospodinja. To so stališča, ki so vsebovana v Stari in Novi zavezi. V sodobnem katoliškem nauku se že govori o enakosti med moškim in žensko, vendar še vedno le v smislu dostojanstva in ne konkretno; realno je ženska še vedno v podrejenem položaju in na določenih področjih še vedno izključena iz javnega življenja, njena primarna vloga gospodinje in matere se ohranja.

V stari zavezi so bile ženske izrinjene tudi iz verskega življenja, stanje se je popravilo z Novo zavezo, vendar so bile še vedno diskriminirane, v cerkvi so lahko le sedele in bile tiho: *»Kakor v vseh cerkvah svetih naj žene tudi v naših molčijo. Ni jim dovoljeno govoriti, ampak naj bodo podložne. Če pa se hočejo o čem poučiti, naj doma vprašajo svoje može, ker bi bilo sramotno, če bi žena imela besedo v Cerkvi.«* (1 Kor 14:34-35).

Danes ženske v Cerkvi še vedno ne igrajo kakšne posebne vloge, še vedno ne morejo opravljati poklica duhovnice, torej lahko v grobem rečemo, da so še vedno izrinjene iz verskega življenja v tem smislu, čeprav je največ vernic ženskega spola. Ni bilo pa zaslediti, da bi se ženske morale v cerkvi zakrivati, vsaj ne v sodobnem obdobju krščanstva.

Islam

Izolacija žensk iz javnega življenja je v islamu obstajala že veliko stoletij pred Mohamedom. Mohamed je ni uvedel, ženske se pred njim niti niso zakrivale, do tega je prišlo kasneje. Namen zakrivanja je obvarovati žensko dostojanstvo in čast ter jo zaščititi pred nadlegovanjem moških.

»O, prerok, reci svojim ženam in svojim hčeram, ter ženam vernikov, da si oblečejo ogrinjala. To bo najboljše, da bodo prepoznane in jih ne bodo nadlegovali.« (33:59).

Torej lahko sklepamo, da ženske v islamu niso zakrite zaradi poniževanja, ampak zato da bi se ohranilo njihovo dostojanstvo in verjetno je, da je to kulturno pogojeno in da za njih osebno to ne pomeni nič slabega in da se ženske, ko so pokrite res počutijo bolj varne. To je del njihove socializacije.

6.3 ZAKONSKA ZVEZA IN LOČITEV

Krščanstvo

Zakonska zveza je v Katoliški cerkvi nerazvezljiva in traja vse do smrti enega izmed zakoncev. Tudi v cerkvenih dokumentih, ki so bili izdani v tem stoletju, ne najdemo odstopanj. Joganova (1986) ugotavlja, da sta zakonska zveza in ljubezen opredeljeni enodimenzionalno. Bog je vir ljubezni, človek je sredstvo, zakonska zveza pa cilj. Spolnost je dovoljena le v okviru zakonske skupnosti in povezana s spočetjem.

Islam

Poroka je v islamu dolžnost in zahteva veliko medsebojnih pravic in dolžnosti. Ob sklenitvi zakonske zveze morata biti prisotni dve priči, moški pa mora ženski dati poročno darilo. Islam prav tako kot krščanstvo prepoveduje izvenzakonske spolne odnose. Zakonske zveze muslimanov so v večini vnaprej dogovorjene s strani staršev. Ker v nasprotju s krščanstvom zakonska zveza v islamu ni popolnoma verska institucija, je islam dopustil ločitev zakona, vendar pod upravičenimi razlogi. Moški je pri ločitvi privilegiran, saj lahko žensko odslovi s čisto preprostimi besedami: »Ločujem se od tebe.«

6.4 POLIGAMIJA IN MONOGAMIJA

Kršćanstvo

Katoliška cerkev oziroma zakonska zveza v njenem okviru je monogamna, kar pomeni, da ima moški lahko le eno žensko, eno ženo, s katero je poročen vse do svoje ali njene smrti. Sicer sem v Stari zavezi nekje zasledila, da je moški lahko imel več žena, vendar kasneje ne več.

Islam

Poligamijo v Koranu omenja le en verz, ki sem ga omenila že v petem poglavju. Dovoljena je le v posebnih pogojih in okoliščinah. Pomembno je, da če moški ne more zagotoviti, da bo ravnal z vsemi ženami enako in pravično in ne samo v materialnem smislu, pač pa tudi v ljubezni in naklonjenosti, se ne sme poročiti z več kot eno ženo in zaradi tega muslimani v večini ne živijo v poligamiji. Glede na to, da sta moški in ženska oba človeški bitji in imata enake pravice, bi obema moglo biti dovoljeno enako število partnerjev. Lahko bi rekli, da je ideja poligamije diskriminatorna do žensk, je moška prednostna pravica. Islam je ženskam predpisal monogamijo, moške pa je privilegiral, in imajo lahko več žena. Tudi danes je v večini muslimanskih dežel poligamija še vedno dovoljena.

6.5 DRUŽINA

Kršćanstvo

Joganova (1986) pravi, da med zakonsko zvezo in družino ni razlik, kajti zakonska zveza producira družino, ki je Bogu podobna le, če temelji na zakonski zvezi, ki jo je vzpostavila Cerkev. Skozi zgodovino Cerkve je bila primarna naloga žene skrb za družino, kar se je ohranilo do danes.

Islam

Islam priznava enakopravnost spolom, vendar prav tako meni, da sta si moški in ženska različna, zato imata tudi specifične vloge. Ženska v islamu ima vlogo soproge in matere, ona vzgaja svoje otroke in skrbi za družinsko ekonomijo.

Družina je osrednja institucija v muslimanski družbi in predstavlja zaščito morale pri posamezniku ter ustvarja primeren kontekst za izvajanje zakonskih dolžnosti. Tradicionalna muslimanska družina je patriarhalna, razširjena in vključuje tri ali štiri generacije pod isto

streho. Moški varujejo interese žensk, žena pa mora varovati pravice svojega moža in paziti na ugled. Materinstvo je v islamu zelo spoštovano in ženska kot mati uživa poseben položaj.

6.6 KONTRACEPCIJA

Krščanstvo

Glede načrtovanja družine je Katoliška cerkev še vedno na isti ravni in do danes še ni spremenila svojih stališč. Zavzema se za prepoved kakršnekoli umetne preprečitve in prekinitve rojstva. Uravnavanje rodnosti z umetnimi metodami, razen metode varnih dni, je označeno kot zlo, slabo dejanje, ki vodi k zakonski nezvestobi, splošnemu padcu nravnosti, nespoštovanju med moškimi in ženskami ter k vmešavanju države v intimno življenje ljudi.

Nasprotovanje kontracepciji, umetni oploditvi, splavu ipd. pomeni grobo poseganje v pravico žensk.

Stališča Katoliške cerkve do uravnavanja rojstev lahko glede na zgodovinske okoliščine označimo za moralizirajoča in harmonizirajoča; sklicevanje na človekovo dostojanstvo in pravilno vest pa je v tem primeru ščit, ki naj zagotavlja videz človekoljubnosti in odprtosti do realnih problemov sodobne družbe (glej Jogan 1986: 97).

Takšna omejevanja žensk vplivajo na nastajanje občutka krivde pri večini žensk katoliškega prostora, ki kakorkoli kršijo norme, ki so jih v procesu socializacije ponotranjile. Tako se je reproduciral hierarhični odnos med spoloma in deprivilegiran položaj ženske. Še današnjim generacijam vsako kršenje teh vrednot vzbuja občutek krivde, ki ga lahko razumemo kot notranjo oviro pri oblikovanju ženske samopodobe in samozavesti (glej Jogan 2001: 130-131).

Islam

V muslimanskih deželah ne moremo govoriti o absolutni prepovedi splava, saj kljub zakonski prepovedi umetne prekinitve nosečnosti v večini držav ta ni popolnoma prepovedan. Dovoljen je iz zdravstvenih razlogov, kjer ima dejansko življenje prednost pred potencialnim življenjem. Vendar pa mora imeti ženska za splav dovoljenje svojega zakonskega partnerja, kar lahko predstavlja težavo.

Tako kot v krščanstvu so tudi v islamu zaradi tega pogosti ilegalni splavi.

Na splošno pa je v muslimanskih deželah rodnost zelo visoka, tudi zaradi kulturnih prepričanj in socializacije, ki je utrdila prepričanje, da je splav neislamski in nelegalen.

Tudi glede kontracepcije v Koranu nisem zasledila, da bi jo prepovedali ali priporočali.

6.7 DEDOVANJE

Kršćanstvo

Ženske danes dedujejo enako kot moški, nikjer ni bilo opaziti, da bi bile izpostavljene kakšne razlike. V Stari zavezi piše: *»Če kdo umre in nima sina, prenesite njegovo dediščino na hčer!«* (4 Mz 27:8). Iz tega torej sklepam, da so prej imeli dedno pravico moški potomci, v sodobni Katoliški cerkvi, oziroma v drugih, sodobnejših cerkvenih dokumentih pa tega ni bilo več zaslediti. Zgoraj opisani verz je edini, ki govori o dedovanju.

Islam

Ženska ima pravico do deleža dediščine, ki je enak polovici deleža, ki ga podedujejo moški. Tako se je izboljšal tudi socialni položaj žensk, ki s svojo lastnino lahko prosto razpolagajo. Najprej deduje zakonec, nato oče in mati, šele potem otroci.

»Alah vam ukazuje, da pri dedovanju vaših otrok moškemu pripada del, kot ga dobita dve ženski; če so dediči ženske, podedujejo dve tretjini zapuščine umrlega; če je dedič en ženski otrok, dobi polovico zapuščine.« (4:11).

Tukaj se jasno pokaže ponovno privilegiran položaj moškega, tudi pri dedovanju ima moški več pravic kot ženska.

7. SKLEPI PRIMERJAVE

Na splošno gledano, je položaj žensk v obeh verstvih depriviran in podrejen moškemu, zato hipoteza potrjuje. Res je, da je diskriminacija med spoloma prisotna v islamu in Katoliški cerkvi, muslimani in kristjani so ustvarili družbi, ki temeljita na patriarhalnem odnosu, ženske so neenakovredne in podrejene moškim. Pri dokazovanju so bile v pomoč zgoraj opisane teme in pa pričevanja iz Svetega pisma, Korana in drugih verskih dokumentov (glej tabela 1).

Opaziti je tudi, da Koran opisuje odnos med moškim in žensko v določenih primerih manj patriarhalno kot Sveto pismo. V osnovi se moški in ženska razlikujeta že po funkcijah, ki jih imata v življenju. Primarna odgovornost ženske je, da posveti vso svojo pozornost domu in družini. Odgovornost za preživetje in vzdrževanje družine pa je moška zadeva. Skupaj z ženo naj bi s svojima vlogama delovala optimalno.

Tabela 1: Rezultati primerjave položaja žensk v islamu in krščanstvu na podlagi kriterija enakopravnosti oziroma patriarhalnosti.

	KRŠČANSTVO	ISLAM
Položaj ženske nasproti moškemu	patriarhalnost	patriarhalnost
Javno življenje in zakrivanje	delna enakopravnost	patriarhalnost
Zakonska zveza in ločitev	patriarhalnost	patriarhalnost
Poligamija in monogamija	enakopravnost	patriarhalnost
Družina	enakopravnost	enakopravnost
Kontracepcija	patriarhalnost	patriarhalnost
Dedovanje	enakopravnost	patriarhalnost

V zvezi s stvarjenjem se islam zelo razlikuje od krščanstva, saj v Koranu ni bilo zaslediti izjave, ki bi opisovala, da bi bil moški ustvarjen pred žensko ali da bi bila ženska ustvarjena iz moškega. Oba sta ustvarjena kot enaki bitji in tudi ni omenjen biblijski mit o ženskem zlu. Stvar je v krščanstvu popolnoma drugačna, saj je ženska zaradi »Evinega greha« označena za manjvredno, lahkoverno in grešnico. Na splošno pa je v islamu in v krščanstvu ženska označena kot podrejena, opisana kot družica, pomočnica ali sopotnica moških.

Glede udejstvovanja v javnem življenju je stanje v Katoliški cerkvi za ženske bolj ugodno kot v islamu, kjer so ženske iz javnega življenja skoraj popolnoma izključene, njihov položaj pa poslabša še obvezno zakrivanje. Zakrivanje pomeni prepoved pogleda, ohranjanje dostojanstva ženske, nekakšno varovanje. Vendar je to spet kulturno pogojeno in je treba to dejstvo pogledati tudi iz drugega vidika. Za ženske v islamu zakrivanje verjetno ne pomeni poniževanja ali česa podobnega, ampak res kot ohranjanje njihovega dostojanstva. Ženske se zakrivajo že od malega in jim je to dano s socializacijo. 'Zahodnjaki' v zakrivanju vidimo ponižnost ženske, njeno brezpredmetnost, zaničevanje in manjvrednost, ker živimo v drugačni kulturi in drugačnih navadah. Vendar so kljub temu ti ukrepi določeni le ženskam, one se morajo zakrivati in čuvati svojo lepoto. Moškim ta pogled ni z ničemer omejen. Tudi to dejstvo jasno kaže na patriarhalnost.

V osnovi je zakonska zveza v islamu in v krščanstvu verska institucija in ločitev ni dovoljena. Kljub temu pa islam dopušča malo več fleksibilnosti glede ločitve, saj je le-ta dovoljena,

kadar so zanjo podani tehtni razlogu. Vendar je tudi v tem smislu položaj ženske nasproti moškemu slabši, kajti moški lahko konča zakon s čisto preprostimi besedami, ki jih izreče, ženska pa si lahko ločitev dovoli le na osnovi poročne pogodbe. Tu se pokaže neenakopravnost. Le moški lahko odslovijo žene, ženske ne smejo soprogov, zato je ta tema opredeljena na stran patriarhalnosti.

Monogamija je v krščanstvu samoumevna, čeprav tudi v Koranu obstaja le en verz, ki govori o poligamiji, pa še ta je ne vzpodbuja, ampak dovoljuje le v posebnih okoliščinah, iz česar lahko sklepamo, da je tudi Koran bolj naklonjen monogamiji. S stališča enakopravnosti je potrebno razmisliti o tem, kajti poligamija je znak neenakega položaja žensk v odnosu do moškega, vendar pa Koran napeljuje k monogamiji, in zato tega ne bi mogli opredeliti čisto na stran patriarhalnosti, čeprav je v tabeli označen kot takšen.

Primarna vloga ženske je v obeh verstvih izključno skrb za družino in gospodinjstvo, kar se je ohranilo vse do danes, in zato je v obeh verstvih to področje označeno kot enakopravno, kajti ženska je v družini spoštovana. Družina nasploh je pomemben vir otrokovega razvoja in pri tem naj bi glavno vlogo igrala prav mati; njena vloga je notranji položaj družine, moževa vloga je izven nje in se uveljavlja v javnem življenju. To velja za obe verstvi. V tem primeru se je glede neenakosti funkcij težko opredeliti, saj je vprašanje ali so neidentične funkcije tudi nujno neenakovredne.

Vse države, ali pa tudi verstva, ki kakorkoli posegajo v svobodno odločitev glede načrtovanja družine, kršijo človekove pravice. Zahteva po soglasju staršev ali zakonca pri splavu krši pravico ženske do zasebne ali telesne integritete ter njeno pravico, da sama odloča o svojem telesu in zaščiti svoje zdravje. Vsakdo ima pravico, da sam odloča o zdravstvenih posegih v svoje telo, če je le sposoben razumeti posledice tega zdravstvenega ukrepa. Zaradi tega ženske ne morejo same odločati o tem, kdaj in koliko otrok bodo imele. Neenakopravnost je jasno izražena tudi glede tega problema.

Glede dedovanja v krščanstvu ni posebnosti, zato je to področje označeno kot enakopravno. V krščanskih verskih dokumentih, kateri so bili skozi celotno nalogo tudi edini vira raziskovanja položaja žensk, ni bilo zaslediti nobenih posebnosti glede dedovanja. V islamu pa ženske, kot je bilo že omenjeno, dedujejo drugače kot moški, tako da je področje označeno kot patriarhalno.

8. PRIMERJAVA POLOŽAJA ŽENSK SKOZI OČI RIFFAT HASSANOVE

Izvori prepričanj o moški superiornosti tako v islamskem kot tudi v krščanskem svetu, po mnenju Hassanove (1994: 57), izvirajo iz treh teoloških domnev:

1. da je bilo prvo bitje, ki ga je Bog ustvaril, moški in ne ženska, ker verjamemo, da je bila ženska ustvarjena iz moškega rebra in je tako gledano nekaj izpeljanega in sekundarnega,
2. da je pri tem, kar imenujemo 'izvirni greh prvega človeka' ali izgon iz raja, ženska, in ne moški, opisana kot prva, ki je delovala, in da moramo zaradi tega gledati na vse 'Evine hčere' s sovraštvom, nezaupanjem in prezirom,
3. da ženska ni bila ustvarjena samo iz moškega, temveč tudi za moškega, kar povzroči, da ima njena eksistenca zgolj instrumentalni pomen in ne fundamentalnega.

Omenjene domneve obravnava skozi tri teološka vprašanja: Kako je bila ustvarjena ženska? Ali je bila ženska odgovorna za izvirni greh prvega človeka? Čemu je bila ustvarjena ženska?

Praktično gledano so bili muslimani in kristjani v svojem duhovnem odnosu naravnani patriarhalno, saj so ustvarili družbi, v katerih moški predstavljajo normo, ženske pa so neenakovredne in podrejene moškim.

Hassanova meni, da povprečen musliman veruje tako kot povprečen kristjan, da je bil Adam prva božja stvaritev in da je bila Eva ustvarjena iz Adamovega rebra. Vendar ta mit v Koranu nima nobene podlage, kajti ta govori v smislu popolne enakosti med spoloma. Nobene izjave ni, ki bi trdila ali nakazovala, da je bil moški ustvarjen pred žensko ali da je bila ženska ustvarjena iz moškega.

Hassanova prav tako meni, da bi večina muslimanov in kristjanov na vprašanje, če je bila ženska odgovorna za greh prvega človeka, odgovorili pritrdilno, čeprav v Koranu zopet ni ničesar, kar bi podprlo ta odgovor. Krščanski pogled je tisti, ki kaže na Evo kot osebo, ki je Adama zapeljala in prevarala. V Koranu pa ni nobenega namiga, da bi Hava Adama zapeljala v greh. Vsekakor Koran upošteva v 'dejanju neubogljivosti', uživanje z 'drevesa', človeški par kot skupno, ne pa kot individualno dejanje. Koranova razlaga se tako od biblične razlikuje.

Misel, da ženska ni bila ustvarjena samo iz moškega, ampak tudi za moškega, je bila močno poudarjena v tradicionalnem krščanstvu. Po drugi strani pa Koran poudarja, da je stvarjenju

kot celoti 'zastavljen dober cilj'. Človeštvo, ki je oblikovano po najboljših modelih, obsega ženske in moške, ki so poklicani od Boga, da ravnajo pravično, ob tem pa so lahko prepričani, da bodo vsi za svoje pravično ravnanje dobili enako plačilo.

Ni dvoma, da sta ženske diskriminirala tako patriarhalno krščanstvo kot patriarhalni islam. Novo branje in nova interpretacija feminističnih teologinj pomembnejših besedil biblije in Korana, ki se nanašajo na žensko, pa sta pokazala, da lahko ta besedila razumemo na več načinov, in da je razumevanje, usmerjeno k enakovrednosti in enakopravnosti, dejansko bolj v skladu z verovanjem, ki je temeljno za obe religiozni tradiciji; da je Bog, stvarnik in ohranjevalec veselja, pravičen do vseh svojih bitij.

9. SKLEP

Zadnje poglavje ima poleg namena splošnega pogleda na diplomsko delo tudi preverjanje hipotez, ki temeljijo na subjektivni oceni podkrepjeni z interpretacijo primarnih in sekundarnih virov. Obstajajo različni viri, ki so prispevali k razumevanju islamske in krščanske tradicije glede obravnavanja žensk. Poleg Svetega pisma in Korana je diplomsko delo oprto tudi na druge verske dokumente, ki so pomagali pri odgovorih na vprašanja in ki so prav tako prispevali k preverjanju hipoteze

Hipoteza, da je *diskriminacija med spoloma prisotna v islamu in Katoliški cerkvi ter da so muslimani in kristjani ustvarili družbi, ki temeljita na patriarhalnem odnosu, v katerem so ženske neenakovredne in podrejene moškim*, **se potrди**. Hipoteza se je preverjala s pomočjo različnih tematik, ki so položaj žensk v izbranih religijah postavile na stran patriarhalnosti ali enakopravnosti. Rezultati analize so pokazali, da je bila večina od njih postavljena na stran patriarhalnosti.

Ugotavljamo, da je diskriminacija med spoloma prisotna v islamu in Katoliški cerkvi, čeprav obstajajo na nekaterih področjih rahla odstopanja, ki so bila omenjena v sklepu primerjave.

Ženske se pojavljajo kot močan dejavnik reprodukcijske religijske zavesti in prakse, zato večina religijskih sistemov posebno pozornost posveča prav ženskam ter njihovi vlogi v družini. Religijska definicija spolnih razlik pomembno vpliva na obnašanje vernikov. Zgodnje krščanske definicije so omogočale verovanje, da je ženska nižje bitje od moškega, saj je bila definirana kot hudičeva pomočnica, predstavljala je vrata v pekel. Islam ne ponuja takšnih definicij, vendar je lahko že sam spol boga v religioznih sistemih priča o moški nadvladi. Krščanski in islamski bog sta moškega spola. V splošnem pojmovanju odnosa med moškim in žensko je opaziti, da Koran odnos opisuje bolj enakopravno kot Sveto pismo, ki ga opisuje različno. Kar nekajkrat je videti, da je ženska podrejena moškemu in pojmovana kot manjvredno bitje, in v tem smislu Sveto pismo določa žensko bolj patriarhalno. Oba teksta pa spoštljivo pišeta o ženski, ko postane mati. Oče, razen finančnega vzdrževanja družine, nima jasno določene funkcije znotraj družine. Poroča je v obeh tekstih zaželena, vendar pa se teksta glede same zakonske zveze in njenega razdrtja razlikujeta. V tem primeru je Koran bolj patriarhalen, glede na to, da dovoljuje poligamijo. Tudi glede zakrivanja je Koran strožji, saj v Svetem pismu teh določil sploh nisem zasledila. Obvezno zakrivanje žensk tudi v tem primeru kaže na patriarhalnost Korana.

Lahko zaključimo, da so tematike v zvezi z odnosi med moškimi in ženskami v krščanstvu in islamu v veliki večini nagnjene na bolj patriarhalno stran in da velike enakopravnosti ni zaslediti v nobenem od virov, ne v Svetem pismu ne v Koranu, pa tudi ne v drugih cerkvenih dokumentih.

Kljub zgornjim ugotovitvam za takšen položaj žensk v islamu in v krščanstvu ne bi smeli kriviti Svetega pisma ali Korana, ampak vernike za njuno napačno razlago. Potrebno je upoštevati zgodovinske okoliščine in pa kulturo, v katerih sta teksta nastajala, pomembna je tudi kultura bralca, ki ta dva teksta prebira in analizira, kajti lahko se bereta na različne načine, liberalno ali pa patriarhalno, odvisno je od posameznika. Položaj žensk v islamu in v krščanstvu se je skozi čas in različne vladavine spreminjal. Hassanova (1994: 60) v svojem tekstu pravi, da je ženske diskriminiralo patriarhalno krščanstvo in patriarhalni islam. Za lažje razumevanje pa je potrebno tudi doumeti, da sta moški in ženska v obeh verstvih pred bogom enaka, vendar vsak s svojimi značilnostmi in razumom ter pogledom na svet. Spolno razlikovanje je bilo spremenjeno v spolno hierarhijo in prednost je bila dana samo enemu spolu.

Potrebno pa se je tudi vprašati, kaj sploh pomeni neenakost med moškim in žensko. Če bi si moški in ženska delila dostojanstvo in čast, bi tudi njune pravice morale biti identične, ne bi smelo biti nobene delitve, niti v delu niti v dolžnostih. Ali je identičnost pravic potrebna za enakovrednost? Enakovrednost pomeni enakost pomembnosti vloge moškega in ženske, pravičnost, identičnost pa pomeni enakost v lastnostih in značilnostih. Nobeden od tekstov, ne Sveto pismo ne Koran, nista proti enakopravnosti moških in žensk, ampak se samo ne strinjata z identičnostjo njunih pravic in dolžnosti. Ženska in moški sta biološko neenaka, ženska ima drugačno, šibkejšo telesno konstitucijo, zato je dobila pravice, ki upoštevajo to dejstvo. Iz načela moške biološke superiornosti sledi odvisnost ženske od moškega, a v zameno za to, da ženska na račun tega dobiva druge kompenzacije, na primer vzdrževanje.

Za konec bi bilo potrebno poudariti tudi to, da se položaj žensk počasi, a vendar vztrajno spreminja, hitreje na Zahodu, vendar mu sledijo tudi muslimanske države. Modernizacija vsebuje zahodne vrednote svobode, enakosti in samoopredelitve in kot taka grozi muslimanski tradiciji, da bo zmanjšala pomen muslimanske skupnosti. Vlade nekaterih muslimanskih dežel so že reformirale muslimanski družinski zakon, ki zadeva zakonsko

zvezo, ločitev in dedovanje, vendar pa obstaja problem uresničevanja le-tega, ker ga ni sprejelo ljudstvo, ampak oblast. Njihovo uveljavljanje v realnem življenju bo zato počasno in težavno, saj so ljudstvu novosti tuje in je tradicija še vedno glavna. Ideali spolnega ločevanja so lahko preseženi z večjo vidnostjo in participacijo žensk v javnem življenju

LITERATURA

ALLY, Mashuq (1996): Islam. V: MORGAN, Peggy in Lawton, Clive (ur.) Ethical Issues in Six Religious Traditions, 220-258. Edinburgh: Edinburgh University Press.

AVGUŠTIN, Avrelij (1993): Zakonski stan in poželenje. Ljubljana: Krt.

CERAR, Miro ml. (1993): Večrazsežnost človekovih pravic in dolžnosti. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

DEBELJAK, Aleš (1995): Oblike religiozne imaginacije. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

DELCAMBRE, Anne-Marie (1994): Mohamed, Alahov prerok. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

DOLINAR, Ksenija (2004): Leksikon Cankarjeve založbe. Ljubljana: Cankarjeva založba.

ETIENNE, Bruno (2000/1987): Radikalni islamizem. Ljubljana: Cankarjeva založba.

GLASNOVIČ, Pavlina (1996): Simbolna podoba ženske v krščanstvu (diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

GUČEK, Danica (1993): Ženska v cerkvi včeraj in danes. Diplomaska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

HADŽIĆ, Osman – Nuri (1987): Mohamed A:S: i Kur'an: osvrt na historijo islamske kulture. Zagreb: Starješinstvo islamske zajednice Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije.

HASSAN, Riffat (1994): Ženske v islamu in krščanstvu. Znamenje, (5/6), 57-60.

HURŠID, Ahmed (1989): Porodični život u islamu. Sarajevo, Tuzla: Starješinstvo islamske zajednice Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije.

JANEZ PAVEL II. (1982): Apostolsko pismo o družini. Ljubljana: Cerkevni dokumenti 16.

JANEZ PAVEL II. (1989): Apostolsko pismo o dostojanstvu žene. Ljubljana: Cerkevni dokumenti 40.

JANEZ PAVEL II. (1994): Okrožnica Sijaj resnice. Ljubljana: Cerkevni dokumenti 52.

JANEZ PAVEL II. (1995): Evangelij življenja. Ljubljana: Cerkevni dokumenti 60.

JANEZ PAVEL XXIII. (1963): Okrožnica Mir na Zemlji. V: Zdenko Roter (ur.) Katoliška socialna in politična doktrina. Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Ljubljana, 1976, str. 75-105.

JOGAN, Maca (1986): Ženska, cerkev in družina. Ljubljana: Delavska enotnost.

JOGAN, Maca (1990): Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.

JOGAN, Maca (2001): Seksizem v vsakdanjem življenju. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

JOGAN, Maca (2002): »Kakšen spomin ima Sveti Duh?« Rokopis. Objavljeno v : »Kakšen spomin ima Sveti Duh in kako drzen bo božji sin?«, Slovenska panorama, str. 14-15.

KERŠEVAN, Marko in SVETLIČ, Nina (2003): Koran: o Koranu, Bogu, Islamu ... Ljubljana: Cankarjeva založba.

KERŠEVAN, Marko (2005): Svoboda za cerkev, svoboda od cerkve. Ljubljana: Založba Sophia.

KERŠEVAN, Marko (1970): Religija in sodobni človek. Ljubljana: Cankarjeva založba.

LEON XIII. (1891): »Okrožnica o novih stvareh«. V: Zdenko Roter (ur.) Katoliška socialna in politična doktrina. Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Ljubljana, 1976, str. 65-115.

MASTNAK, Tomaž (1996): Kristjanstvo in muslimani. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

NEUBAUER, Vijolica (1997): Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk. Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko.

PAŠIĆ, Ahmed (2002): Islam in muslimani v Sloveniji. Sarajevo: Emanet.

PIJ XI. (1931): »Okrožnica ob štiridesetletnici«. V: Zdenko Roter (ur.) Katoliška socialna in politična doktrina. Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Ljubljana, 1976, str. 116-180.

RANKE KEINEMANN, Uta (1992): Katoliška cerkev in spolnost. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

SMITH, Huston (1996): Svetovne religije. Ljubljana: Založba Obzorja Maribor.

SMRKE, Marjan (2000): Svetovne religije. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

SMRKE, Marjan (1996): Religija in politika. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

(2002) Sveto pismo stare in nove zaveze. Slovenski standardni prevod. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.

TERŠEK, Matjaž (2001): Islamska vera in šeriatsko pravo. Časopis za pravna vprašanja, 20, št. 32-33, str. 19.

THOROVAL, Yves (1998): Islam: mali leksikon. Ljubljana: Mladinska knjiga.

VINKOVIČ, Lidija (2002): Diskriminacija žensk in njihovih pravic v islamu (diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

ZAJC, Drago (1999): Gradivo za predmet Politika človekovih pravic (1.del). Ljubljana.

ŽABOT, Vida (2002): Križ na prsih. Ljubljana: Gyrus.

INTERNETNI VIRI

Internet 1: <http://www.religije.com/islam.htm>, 20. 10. 2006

Internet 2: <http://www.religije.com/krscanstvo.htm>, 20. 10. 2006

Internet 3: <http://www.zavod-voluntariat.si/dzamija/01abc-2-1.html>, 5. 10. 2006

Internet 4: <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=102>, 10.10.2006

PRILOGA

Splošna deklaracija človekovih pravic

Sprejela in razglasila jo je Generalna skupščina Združenih narodov 10. decembra 1948 z resolucijo št. 217 A (III).

Preambula

ker pomeni priznanje prirojenega človeškega dostojanstva vseh članov človeške družbe in njihovih enakih in neodtujljivih pravic temelj svobode, pravičnosti in miru na svetu;

ker sta zanikanje in teptanje človekovih pravic pripeljala do barbarskih dejanj, žaljivih za človeško vest, in ker je bila stvaritev sveta, v katerem bi imeli vsi ljudje svobodo govora in verovanja in v katerem ne bi živeli v strahu in pomanjkanju, spoznana za najvišje prizadevanje človeštva;

ker je nujno potrebno, da se človekove pravice zavarujejo z močjo prava, da človek ne bi bil prisiljen zatekati se v skrajni sili k uporabi tiranije in nasilja;

ker je nujno potrebno pospeševati razvoj prijateljskih odnosov med narodi;

ker so ljudstva Združenih narodov ponovno potrdila svojo vero v temeljne človekove pravice in dostojanstvo in vrednost človekove osebnosti, v enakopravnost moških in žensk in se odločila, da bodo podpirala družbeni napredek in ustvarjanje boljših življenjskih pogojev v večji svobodi;

ker so se vse države članice zavezale, da bodo, v sodelovanju z Združenimi narodi, pospeševale splošno in resnično spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin;

ker je skupno razumevanje teh pravic in svoboščin največjega pomena za popolno uresničitev te zaveze,

Generalna skupščina razglasa

To splošno deklaracijo človekovih pravic kot skupen ideal vseh ljudstev in vseh narodov z namenom, da bi vsi organi družbe in vsi posamezniki, vedno v skladu s to Deklaracijo, pri pouku in vzgoji razvijali spoštovanje teh pravic in svoboščin ter s postopnimi državnimi in mednarodnimi ukrepi zagotovili in zavarovali njihovo splošno in resnično priznanje in

spoštovanje, tako med narodi držav članic samih, kakor tudi med ljudstvi ozemelj pod njihovo oblastjo.

1. člen

Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice. Obdarjeni so z razumom in vestjo in bi morali ravnati drug z drugim kakor bratje.

2. člen

Vsakdo je upravičen do uživanja vseh pravic in svoboščin, ki so razglašene s to Deklaracijo, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, premoženje, rojstvo ali kakršnokoli drugo okoliščino.

Nadalje ni dopustno nikakršno razlikovanje glede na politično ali pravno ureditev ali mednarodni položaj dežele ali ozemlja, ki mu kdo pripada, pa naj bo to ozemlje neodvisno, pod skrbništvom, nesamoupravno ali kakorkoli omejeno v svoji suverenosti.

3. člen

Vsakdo ima pravico do življenja, do prostosti in do osebne varnosti.

4. člen

Nihče ne sme biti držan ne v suženjstvu ne v tlačanski odvisnosti; suženjstvo in trgovina s sužnji v kakršnikoli obliki sta prepovedana.

5. člen

Nihče ne sme biti podvržen mučenju ali okrutnemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju.

6. člen

Vsakdo ima povsod pravico do priznanja pravne sposobnosti.

7. člen

Vsi so enaki pred zakonom, vsi, brez diskriminacije, imajo pravico do enakega pravnega varstva. Vsi imajo pravico do enakega varstva pred sleherno diskriminacijo, ki bi kršila to Deklaracijo, kakor tudi pred vsakim ščuvanjem k takšni diskriminaciji.

8. člen

Vsakdo ima pravico do učinkovitega pravnega sredstva pri pristojnih državnih sodnih oblasteh proti dejanjem, ki kršijo temeljne pravice, priznane mu po ustavi ali zakonu.

9. člen

Nihče ne sme biti samovoljno zaprt, pridržan ali izgnan.

10. člen

Vsakdo je pri odločanju o njegovih pravicah in dolžnostih in v primeru kakršnekoli kazenske obtožbe zoper njega upravičen ob polni enakosti do pravičnega in javnega obravnavanja pred neodvisnim in nepristranskim sodiščem.

11. člen

1. Vsakdo, ki je obtožen kaznivega dejanja, ima pravico, da velja za nedolžnega, dokler ni spoznan za krivega v skladu z zakonom, v javnem postopku, v katerem so mu dane vse možnosti, potrebne za njegovo obrambo.

2. Nihče ne sme biti spoznan za krivega kateregakoli kaznivega dejanja zaradi kakršnegakoli ravnanja ali opustitve, ki v času storitve ni bilo kaznivo dejanje po notranjem ali mednarodnem pravu. Prav tako se ne sme izreči strožja kazen od tiste, ki je bila predpisana v času storitve kaznivega dejanja.

12. člen

Nikogar se ne sme nadlegovati s samovoljnim vmešavanjem v njegovo zasebno življenje, v njegovo družino, v njegovo stanovanje ali njegovo dopisovanje in tudi ne z napadi na njegovo čast in ugled. Vsakdo ima pravico do zakonskega varstva pred takšnim vmešavanjem ali takšnimi napadi.

13. člen

1. Vsakdo ima pravico do svobodnega gibanja in izbire prebivališča znotraj meja določene države.

2. Vsakdo ima pravico zapustiti katerokoli državo, vključno s svojo lastno, in vrniti se v svojo državo.

14. člen

1. Vsakdo ima pravico v drugih državah iskati in uživati pribežališče pred preganjanjem.
2. Na to pravico se ni mogoče sklicevati v primeru preгона, ki dejansko temelji na nepolitičnih kaznivih dejanjih, ki so v nasprotju s cilji in načeli Združenih narodov.

15. člen

1. Vsakdo ima pravico do državljanstva.
2. Nikomur se ne sme samovoljno vzeti državljanstvo ali zakonita pravica do spremembe državljanstva.

16. člen

1. Polnoletni moški in ženske imajo brez kakršnihkoli omejitev glede na raso, državljanstvo ali vero, pravico skleniti zakonsko zvezo in ustanoviti družino. Upravičeni so do enakih pravic v zvezi z zakonsko zvezo, tako med zakonsko zvezo, kot tudi, ko ta preneha.
2. Zakonska zveza se sme skleniti samo s svobodno in polno privolitvijo obeh bodočih zakoncev.
3. Družina je naravna in temeljna celica družbe in ima pravico do družbenega in državnega varstva.

17. člen

1. Vsakdo ima pravico do premoženja, tako sam, kakor tudi skupno z drugimi.
2. Nikomur ne sme biti premoženje samovoljno vzeto.

18. člen

Vsakdo ima pravico do svobode misli, vesti in veroizpovedi; ta pravica vključuje svobodo spreminjati prepričanje ali vero, kakor tudi njuno svobodno, javno ali zasebno izražanje, bodisi posamezno ali v skupnosti z drugimi, s poučevanjem, z izpolnjevanjem verskih dolžnosti, z bogoslužjem in opravljanjem obredov.

19. člen

Vsakdo ima pravico do svobode mišljenja in izražanja, vštveši pravico, da nihče ne sme biti nadlegovan zaradi svojega mišljenja, in pravico, da lahko vsak išče, sprejema in širi informacije in ideje s kakršnimikoli sredstvi in ne glede na meje.

20. člen

1. Vsakdo ima pravico do svobodnega in mirnega zbiranja in združevanja.
2. Nikogar se ne sme prisiliti k članstvu v katerokoli društvo.

21. člen

1. Vsakdo ima pravico sodelovati pri opravljanju javnih zadev svoje države bodisi neposredno ali pa po svobodno izbranih predstavnikih.
2. Vsakdo ima pod enakimi pogoji pravico do javnih služb v svoji državi.
3. Volja ljudstva je temelj javne oblasti; ta volja se mora izražati v občasnih in poštenih volitvah, ki morajo biti splošne, ob načelu enakosti in tajnega glasovanja ali po kakšnem drugem enakovrednem postopku, ki zagotavlja svobodo glasovanja.

22. člen

Vsakdo ima kot član družbe pravico do socialne varnosti in pravico do uživanja, s pomočjo prizadevanja svojih skupnosti in mednarodnega sodelovanja in v skladu z ureditvijo in sredstvi neke države, ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic, nepogrešljivih za njegovo dostojanstvo in svoboden razvoj njegove osebnosti.

23. člen

1. Vsakdo ima pravico do dela in proste izbire zaposlitve, do pravičnih in zadovoljivih delovnih pogojev in do varstva pred brezposelnostjo.
2. Vsakdo ima, brez kakršnekoli diskriminacije, pravico do enakega plačila za enako delo.

3. Vsakdo, kdor dela, ima pravico do pravične in zadovoljive nagrade, ki zagotavlja njemu in njegovi družini človeka vreden obstoj in ki naj se po potrebi dopolni z drugimi sredstvi socialnega varstva.

4. Vsakdo ima pravico sodelovati pri ustanavljanju sindikata ali pridružiti se sindikatu za zavarovanje svojih interesov.

24. člen

Vsakdo ima pravico do počitka in prostega časa, vključno z razumno omejitvijo delovnih ur, in pravico do občasnega plačanega dopusta.

25. člen

1. Vsakdo ima pravico do takšne življenjske ravni, ki zagotavlja njemu in njegovi družini zdravje in blaginjo, vključno s hrano, obleko, stanovanjem, zdravniško oskrbo in potrebnimi socialnimi storitvami; pravico do varstva v primeru brezposelnosti, bolezni, delovne nezmožnosti, vdovstva ter starosti ali druge nezmožnosti pridobivanja življenjskih sredstev zaradi okoliščin, neodvisnih od njegove volje.

2. Materinstvo in otroštvo sta upravičena do posebne skrbi in pomoči. Vsi otroci, bodisi da so rojeni kot zakonski ali zunaj zakonske skupnosti, uživajo enako socialno varstvo.

26. člen

1. Vsakdo ima pravico do izobraževanja. Izobraževanje mora biti brezplačno vsaj na začetni stopnji. Šolanje na začetni stopnji mora biti obvezno. Tehnično in poklicno šolanje mora biti splošno dostopno. Višje šolanje mora biti na osnovi doseženih uspehov vsem enako dostopno.

2. Izobraževanje mora biti usmerjeno k polnemu razvoju človekove osebnosti in utrjevanju spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Pospeševati mora razumevanje, strpnost in prijateljstvo med vsemi narodi in med rasami in verskimi skupinami ter pospeševati dejavnost Združenih narodov in ohranitev miru.

3. Starši imajo prednostno pravico pri izbiri vrste izobraževanja svojih otrok.

27. člen

1. Vsakdo ima pravico prosto se udeleževati kulturnega življenja svoje skupnosti, uživati umetnost in sodelovati pri napredku znanosti in biti deležen koristi, ki iz tega izhajajo.

2. Vsakdo ima pravico do varstva moralnih in premoženjskih koristi, ki izhajajo iz kateregakoli znanstvenega, književnega ali umetniškega dela, katerega avtor je.

28. člen

Vsakdo je upravičen do družbenega in mednarodnega reda, v katerem se lahko v polni meri uresničujejo pravice in svoboščine, določene v tej Deklaraciji.

29. člen

1. Vsakdo ima dolžnosti do skupnosti, v kateri je edino mogoč svoboden in popoln razvoj njegove osebnosti.

2. Pri izvajanju svojih pravic in svoboščin je vsakdo podvržen samo takšnim omejitvam, ki so določene z zakonom, katerih izključni namen je zavarovati obvezno priznanje in spoštovanje pravic in svoboščin drugih ter izpolnjevanje pravičnih zahtev morale, javnega reda in splošne blaginje v demokratični družbi.

3. Te pravice in svoboščine se v nobenem primeru ne smejo izvajati v nasprotju s cilji in načeli Združenih narodov.

30. člen

Nobene določbe te Deklaracije se ne sme razlagati tako, kot da iz nje izhaja za državo, skupino ali posameznika kakršnakoli pravica do kakršnegakoli delovanja ali dejanja, ki bi hotelo uničiti v njej določene pravice in svoboščine.